

ცისკარი.

1871

აგვისტო

წელიწადი მეთხუთმეტე.

წოდებათსწულებათა:

- I.—გლეხის დიდნი (ლექსი). . ი. კერესელიძისა.
- II.—აღწერა სტამბოლის აღებისა ოსმალებისა ანუ
თურქებისაგან. . . . აღექსანდრე გარსევანოვისა.
- III.—ნ. ალბომში. (ლექსი). კნ. ევტ. ერისთავისა.
- IV.—აღელაიდა. (მოთხრობა). იოანე მაისურაძისა.
- V.—ასანა ლექის თავს გადასავალი.

ტფილისს.

მარტირუჩიანის ტიპოგრაფიაში.

გლეხის ღიღინი.

მეფევ, მობჰანდი იმ გლეხთა შორის,
ლოცვა-კურთხევა სად სშირად ისმის;
სადაც წვრილ-შვილნი, მამაო ჩუტნნი,
მაღიდებელნი არიან შენი!

შენ ხარ ნუგეში, შენ ხარ ჰატრონი,
შენა ხარ მსხნელი ქართუტლთა ერის,
შენ ხარ შეირფასი ჩუტნი ბატონი,
ვაძაეობთ რომ ხარ მეფე ძრიელი.

ერთი კი ბჰანე კელმწიფევ ჩუტნო,
მჰათა ვართ თაფი მსხვერჰლად შეგწირთ;
დიდით ჰატარა, წვრილი შვილებით,
სად ბჰანებთ მჰათ ვართ იქ შევიკრიბოთ.

მამა-ჰაჰათგან ჩუტნ ჩეუულსა ვართ,
მეფის ბჰანება მტკიცეთ ვიძარსოთ,

ერთი კი ბჰანე ღ შენსა მტერსა.
რისსვა, ვაება, მსწრაფლ შეუყენოთ.

მოვედ, მობჰანდი შენსა სამეფოს,
შენგან არს ბევრჯელ დავალებული,

მოვედ, გიძლია წინ ფიანდაზად,
მაღლობით სავსე გული ღ სული.

დიდო გელმწიფეჲ, შენ იეჲვ, ოდეს
მაჰმადთჳნ გიუჲვით გოელილი,

შენ გადმოგუფინე მშვიდობის კალთა,
ღ შეგვიტოვისე როგორც რომ შვილი.

შენ იეჲვ იმ შთებს, ჩუენ სისხლით სავსეს,
რომ მიანიჭე მშვიდობა სრული;

სადაც დღეს მწეჲსი დიდინით მწესის ცხვარს
შენ დიდ საგელის მადიდებელი.

მამას მოჰკვარე ტვეედ ქმნილი შვილი,
ზოგს მჲა, ზოგს მამა, მამულს თჳს შენი;

რომელთა შორის დღეს სძირად ისმის:
„ღმერთო აღიდე გელმწიფე ჩუენი.“

მსხნელი! შენ მოგვეც თავისუფლება,
შენ შეგვიწმინდე, შუბლს ოფლი უქმი;

რომელიც დაგვრის აწ ჩუენ საკუთრად
შენის წყალობით ვართ ვეჲლა სრული.

ენა ვერ იტვეის ჩუენსედ წყალობას,
რასაც გრძნობს გული, ვერ გამოითქმის;

შენის დიდების, ქუენლ მოქმედების,
დიდი სასელი ეოველჳნ ისმის.

მოვედ, მობძანდი შენსა სამეფოს,
შენგან არს ბეჲრჳელ დავალებული;

მოვედ, გიშლია წინ ფიანდაზად
მადლობით სავსე გული ღ სული!

ი. კერესელიძე.

1871 წელსა. სექტემბრის 1-სა.

ტფილისს.

აღწერა სცამბოლის ადგილისა ოსმალებისა ანუ თურქებისა- საკან.

ოსმანმა ანუ ოთმანმა, რომლის საველისა გამო-
თურქნი ანუ ოსმალნი სამხრეთის აზიისანი ანუ სელ-
ჩუკნი, უწოდებენ თავის თავსა ოსმანნად ანუ ოსმალად,
ათას ორას ოთხმოც ზე სამსა წელსა დაიჭირა საბერ-
ძნეთის იმპერიის (სახემწიფოს) სამთავრო ბითინია, ქა-
მსა საბერძნეთის კეისრისა ანდრონიკე მეორისა ჰალე-
ოლოდისა, ზე აიღოთ თავის სატახტო ქალაქად ჰრუსა
ანუ თათრულად ბურსა ქალაქი ანატოლიისა, (ლევან-
ტისა), გინა მცირე აზიისა, რომლისა მახლობლად
არის ნაქცევი ტროია ანუ ტროადა ქალაქისა. სოლო-
დროსა კეისრისა იოანე მეხუთისა ჰალეოლოდისა, ან-
დრონიკე მესამის ძისა, წელსა ათას სამას ორმოც ზე
ერთსა, თურქნი ღელესზონტით ანუ დარდანელის შესა-
რთავიდან შევიდნენ ევროპაში ზე აიღეს ადრიანოპოლის
ქალაქი, ზე როდესაც იმპერატორი ბერძენთა მანუილ
მეორე, დასჯდა მეუფედ, მაძინ, — წელსა ათას სამას ოთ-
ხმოც ზე თორმეტსა, თურქების სულთანი ბაიაზეთი შე-

მოადგა სტამბოლსა (კოსტანტინოპოლსა, მაგრამ ვერ აიღო, ზე ერთსა ომსა შინა თითონ ჩაუარდა ტყვეთა ლანგიეპურსა (თათრების მეფესა). ამისა შემდგომად სტამბოლს შემოადგნენ ბაიაზეთის ძე მუსა ზე სულთანი ამურათი, კეისრის იოანე მეექვსის დროსა, წელსა ათას ოთხას ოც ზე ოთხსა, მაგრამ ვერც იმათ აიღეს.

მოჰუდა რა სულთან მურადი ანუ ამურათი მეორე, იმის მაგიერად შეიქმნა მეძვიდრედ ტახტისა მაჰმედ მეორე თურქების სულთანი, ამან აჯობა ყარაშინის მთავრის ჯარსა ზე თავის ემად გასადა. ამ გამარჯვებით გათამამებულმა, რომლითაცა დაიმორჩილა სამფლობელო ყარაშინისა, (სორასნის სამეფო, სპარსეთში), მაჰმედ მეორემა მოინდომა აღება საბერძნეთის სატახტო ქალაქისა სტამბოლისაცა, თუმცა იგი იყო შერიგებული საბერძნეთის კეისრისა კონსტანტინე მეთერთმეტისა.

რასაკვრველით, აღება სტამბოლისა ოსმალებისაგან იყო სასჯელი ღვთისა, მოვლენილი ბერძნებზედა იმათის უსჯულო ქცევისათჳს, რომელნიცა იმდროს ისრე გამრავლდნენ, რომ ღუთის სულგრომელებას გადააჭარბეს. ბერძნებსა ჰქონდათ ერთმანეთში ჩხუბი, წვალება, არეულობა ზე უთანხმოება; ნაცვლად ქრისტიანულის მშვიდობიანად ქცევისა ზე სიძდაბლისა, იმათში გასშირდა მტრობა, შური ზე ეოველი სიბოროტე, რომლისათჳსაცა ღმერთმან მოუვლინა იმათ თავისი რისხვა. ბერძნებმა, რომ გაიგეს მასმელის განზრახვა, არა სთხოვეს ღმერთისა შემწყობა, ლოცვითა ზე მარხვითა არ მოიძაბლეს

თავი; არ მოიძალეს თავიანთი ბოროტი ქცევა; ამის მაგიერად ისინი მოემზადნენ მტრის საომრად ღ მიწაში ჩაუღეს ღ შეინახეს უოველივე თავიანთი პერფასი ნი-
ვთები.

მასმედმა ააშენა სტამბოლს ახლო, ზღვის პირსედ ქალაქი, ძალიან გაამაგრა, შეიტანა ზარბაზნები, აავსო სომალდებითა, ნაგებითა ღ დიდის ჯარითა, ამისთჳს რომ სტამბოლის ხალხსა სსჳა ღ სსჳა სამეფოებში სავალი ზღვის გზა შეუგრას; ამ გვარის საქმითა სულ-
თანმა დაუწყო საბერძნეთსა მტრობა. ბერძნების იმჳერ-
ტორმა კონსტანტინემ, გვარით ზალოლოღმა, თავისის დიდგაცობის რჩევითა, გაუგზავნა მასმედს მოციქული ღ ჰქითსა, რომლის მიხესისათჳს ააშენა იმან ქალაქი ღ ამასთანავე სთხოვა პირველის მეგობრულის კავში-
რისა კელ ახლად დამტკიცება. მასმედმა უზახუსოდ გა-
მოაბრუნა მოციქული კონსტანტინესი ღ სრულებით არა უთხარა. ამნაირი ქცევა მასმედისა კონსტანტინემ შე-
რაცსა ნიშნად ომისა ღ ამისთჳს დაიწყო საომრად მო-
მზადება.

რადგანაც კონსტანტინესა იმედი არა ჰქონდა თავის, ცუდად ნასწავლის ჯარისა ღ სამზადისედაც ნა-
კლებად იყო, ამისგულისათჳს გაუგზავნა ელჩები რომის ზაზასა, საფრანგეთსა, გერმანიასა ღ სსვათა კეჳი-
ფებსა ღ სსთხოვა შემწეობა, მაგრამ ეველამ უარი შემოუთვალა. ამის გამო ბერძნები იძულებულნი შეიქმნენ დაეფარათ თავისი ღება ქალაქი ღ ტასტი კეისრისა

ოსმალებისაგან, მარტო თითონ.

ათას ოთხას ორმოც ზეცამეტსა წელსა, დეკემბერში, მასმედმა შეჰკრიფა დიდი ჯარი ზეცამეტსა გარსა სტამბოლის ქალაქსა. მასმედმა გამოუცხადა თავის ჯარსა, რასაც იზოვნიო სტამბოლში, როდესაც აიღებო, სულ თქვენს კახულებო. ამ დანებებამა ძალიან გაამხნევა ჯარი დ მსათ იყო ეოველი კაცი, რომ სულთანის სურვილი ზეცამეტსა შეესრულებინა. მასმედმა ააშენებინა სის კოშკები, ქალაქის გაღრმავსებდ მადლები, ჩუმად შეათხრინა ნადები ციხის ძირში, მიაზიდვინა გაღრმავსებდ კედლის სანგრევი იარაღები, გააკეთებინა თხრელებსებდ მრავალი ხიდები, ზეცამეტსა დიდი სიდი, — სიგრძით ორიათასი ნახევი, შესაერთებელად უბანთა: ზერასი გაღრმავსებდ, რომ ქალაქსა აღარა ჰქონდეს სღვასებდ მისავალი გზა.

კონსტანტინე ეოვლის დონისძიებითა ცდილობდა, ბრძოლითა დაეპოვებინა ოსმალები ზეცამეტსა და გაეკეთებინა ხიდები ზეცამეტსა; მაგრამ რას დააკლებდა მცირე ზეცამეტსა გამოუცხადელი ჯარი ბერმისა სანგრევისა ოსმალის მსედრობასა, მასინ როდესაც ერის ბერმისებდ მოდიოდა ათასი თურქი. ბერმებს ილაჯი გაუწედათ, შევიდნენ ქალაქში ზეცამეტსა გამაგრდნენ. მთელს სტამბოლს შემოერტვა მტრის ჯარი. კეისარი კონსტანტინე თავისის მეუღლითა, ზატრიარსი ზეცამეტსა ჩინებულნი მოქალაქეები ნიადგ ეკლესიაში ივენენ ზეცამეტსა ევდრობდნენ დმერთსა შემწეობისათვის მტერსებდ, და-

დიოდნენ დიდებაზედა ზედალს ძალას ატანდნენ: ილო-
ცეთ ზედალს. თითონ იმპერატორი ცხენით გარს
უვლიდა ქალაქსა ზედალსა ზედალსა ზედალსა თავის
ჯარსა. სადაცა გალაჟნის კედელი სუსტი იყო, იქ და-
აყენა დიდი ჯარი ზედალსა ზედალსა ზედალსა ზედალსა,
ზედალსა ზედალსა ზედალსა ზედალსა ზედალსა,
ვინიცობაა გაუჭირდეთ, სადაც ზარი დარეკონ, იქ მიე-
შველოს ჯარი. თუძცა სტამბოლის გალაჟნის კედლები
მუდამ მაგრები იყვნენ, მაგრამ დაუდევნელობისა გამო
ზედალსა ზედალსა, ომის დაწყების დროსა ბევრგან იყო მო-
მხადებული დასანგრევად. ეს იცოდა მასმედმაცა ზედალ-
სთჳს ძალას ატანდა იმ ადგილებში. თოთხმეტს თებე-
რვალსა ოსმალებმა გააკეთეს ხიდი ზედალსა ზედალსა და-
უწყეს ზედალსა მისვლით აღება სტამბოლისა, ასე რომ
ოც ზედალსა ზედალსა განუერელი ომი ჰქონდათ ზედალსა
ერთს მინუტსა არ უსვენებდნენ ბერძნებსა, რომელნიცა
დიდის ვაჟკაცობითა ზედალსა ზედალსა უსვდებოდნენ ოს-
მალებსა ზედალსა არ ანებებდნენ არც ერთს მტკაველსა თავის
სატასტო ქალაქის გალაჟნისასა. მეთოთხმეტესა ზედალსა
ომის გათავებიდამა, ოსმალებმა დაუკრეს ბუკი ზედალსა
ერთ შემოერთენენ სტამბოლსა. დაუწყეს ბერძნებსა გაუ-
წვეტელი ზარბაზნისა ზედალსა სროლა, იმნაირად,
რომ რომ კაცს ეგონებოდა ცეცხლის წვიმა მოდისო,
ამისგამო ბერძმა ბერძენმა დაანება გალაჟნს თავი ზედალსა
უზატრონოდ გაუშვეს, მაგრამ ბერძნებიც სოცდნენ მრე-
ვალს ოსმალებსა; რომელიც ოსმალი ავიდოდა კედელ-

ზედა კიბითა, იმას ბერძნები მოჰკლამდნენ ღ თხრილ-
ში ჩააგდებდნენ კიბიანად. კონსტანტინე ცხენით დადი-
ოდა ღ ესვეწებოდა ბერძნებსა, კარგად გაისარჯენით ღ
თქუენი ქუცენა დაიფარეთო. ჯარის გასამხნეებლად
ომის დროსა, კეისარმა უბრძანა ჯარის რეკა, რომელ-
საცა ჰასუსს აძლევდნენ ოსმალებიცა ბუკებითა ღ სსჟა
ღ სსჟა საკრავებითა. სმაურობა, ოხვრა დაჭრილებისა
ღ მომაკუდავებისა ღ სმა ჯარბაზნის სროლისა, ერთად
შეერთებული, წარმოადგენდა საშინელსა სრიანცელსა ღ
კიჟინასა, დაფარულსა კომლითა ღ ბურუსითა, სადაცა
კვდებოდნენ მრავალნი. ომი ჰქონდათ საღამომდინ, რომ-
ლისა სიბნელემა გაჰყარა მეომარნი მოსასვენებლად ღ
ჯურის საჰმელად.

მეორეს დღესა კეისარმა კონსტანტინემა ააკრეფინა
დასოცილი ბერძნები დასამარსავად, დათვალეს ღ ათას
შვიდას ორმოცი კაცი მომაკუდარიყო. ოსმალები დასო-
ცილიუვნენ თვრამეტი ათასამდისინ. ამისა შემდგომად
კონსტანტინემ დაათვარიულა გაღავანის კედლები ღ აია-
სოფიას ეკლესიაში წავიდა, სადაცა იმან, ჰატრიარსმა
ღ დიდმა კაცებმა შესწირეს მადლობა ღმერთსა გამარ-
ჯებისა ღ შემწეობის მოცემისათჳს მტერზედა. მერმე
უბრძანა რამდენსამე ბერძენსა გაღავანს გარეთ გასულა
ღ დაწვა კედლის სანგრევის იარაღებისა ღ კიბეებისა;
დარწმუნებული იყო, რომ სულთანის რაკი ნასამს ბევრს
დასოცილს თავის ჯარის კაცსა ღ იარაღებისა კიბე-
ებიანად დაწვასა, მოძოროდება სტამბოლსა. იარაღები ღ

კიბეები დაწვეს ბერძნებმა, მაგრამ სულთანს ფიქრითაც არ მოუვიდა სტამბოლის თავის დანებება, რაკი ნახა მრავალი ჯარი დასოცილი ზე იარაღები, ასე ძალიან გაკულისდა ბერძნებსედა, რომ მაშინვე უბრძანა ასლად გაკეთება იარაღებისა ზე ჯარის შემოდგომა ქალაქსედა. იცოდა კონსტანტინემა თავისი უღონოობა ზე იმისთვის გაგზავნა ელჩები ვენეციაში ზე სსუთა სასემწიფოებში, ჭს-თხოვა შეეღა, მაგრამ, რადგანაც ზოგიერთს მეფესა თითონ ჭქონდა სსვასთან ომი ზე ზოგს ჯავრი ჭსჭირ-და ბერძნებისა, ამისთვის უარი შემოუთვალეს. მხოლოდ დენუა რესპუბლიკის მთავარი ზუსტუნა, იტალიის ქუჭ-ენიდან, მოეშველა თავისის ჯარითა კონსტანტინესა. ზუსტუნას ჩაბარა კეისარმა დასაფარავად ის ადგილები, სადაცა უჭირდა ზე მიჭსცა ორი ათასი რჩეული ბერძე-ნიცა. ამისა შემდგომად ბერძნებსა ბრძოლაში შეეღან კელი მოემართათ. სადაც კი ზუსტუნა იღა თავის ჯა-რითა, ოსმალები დაშარცხდნენ. დასოცილმა ოსმალებმა ამოამსეს ღრმა თხრილები, რომელნიცა ივენენ გალა-ვანს ასლო. შეჭველად ბერძნები გარეკდნენ ოსმალებსა სტამბოლიდამა, თუ რომ არ დაღამებულიყო.

მახმედმა უბრძანა გაკეთება მრავლის კედლის სან-გრევის იარაღებისა. როდესაც ამზადებდნენ იარაღებსა, მაშინ მოიტანეს ოსმალებმა რამდენიმე ზარბაზნები, იმათში ერია ორი, ძალიან დიდი ზარბაზანი. ამბობენ, რომ ერთს ზარბაზანსა ჭქონდა ზირი სიგანით ორი არშინი, ზე მეორესა იმოდენი, რომ კაცი შეეღა გაი-

მართებოდა, როდესაც დაუწევს სწოლა ზარბაზნისა ზეცმა იარაღებისა, მაშინ გალავნის კედლები ჯერ დასქდნენ, ზე მერმე სრულებით დაიქცნენ, თითქმის ცხრა ადღზე. იმ ერთის დღის ომი ამითი გათავდა. ბერძნებმა, დაქცეულის ქვეთვირის კედლების მაგიერად, იმავე დამეს გააკეთეს სის კედლები ზე გარეშემო შემოაყარეს მიწა. მეორეს დღესა ოსმალებს ბრძოლაში კელი არ მოეძაწათ. თუმცა დიდს ზარბაზნებს ისროდნენ, მაგრამ სრულებით ბერძნებს ვერა ავნეს რა. მაშინ ოსმალის სარდლების ბრძანებითა გატენეს ძალიან დიდი ზარბაზანი ზე ესროლეს ბერძნებსა, მაგრამ, რადგანაც ძალა დაუნიშნეს, არა ავნორა გალავანსა; არცეი შვესო ტყეია გალავნის ქონკურებსა, რომელიცა ჩავარდა შუა ქალაქში, ზე ზარალი არას მიჰსცა. მეორეთ, რომ მოამზადეს გასასროლად ის ზარბაზანი, იმ დროს ზუსტუნას ბრძანებითა ბერძნებმა გამოისროლეს ზარბაზნები ზე სრულებით დაუღწევს ოსმალებსა დიდი ზარბაზანი.

მასმედმა, რომ გაიგო თავისი ჯარის დამარცხება ზე დიდის ზარბაზნის დამტკრევა ბერძნებისაგან, დაიფიცა, არ მოვშორდები სტამბოლსა, მანამდისინ არ ავიღებო ზე უბრძანა თავის ჯარსა, რაც შეიძლოთ, ძალიან გაისარჯენით ზე უთუოთ აიღეთ ქალაქი, რომლისათვისაც დაჰპირდა საჩუქრებსა, ხალათებსა ზე დიდს ადგილებსა ხარისხისასა. ამ სიტყვებით გამსწეებულმა ოსმალის ჯარის კაცებმა მიიღეს კედლებზედ კიბეები, ავიდნენ ზე თამამად ხოცვა დაუწევს კედლებზედ ზე გა-

ლაზნის ქონგურებზედ მდგომთა ბერძენთა. მირიდამ თუ-
რქებმა დაუწვეს სროლა ისრებისა ჭ სარბაზნებისა, დიდ-
ძალი. დიდხანს გაგრძელდა ეს ფიცხელი ომი. კონს-
ტანტინე კეისარი ჭ ზუსტუნა ამხნევებდნენ ბერძნის ჯა-
რსა. ბოლოს დროს კეისარმა ნახა, რომ უთუოთ აჯო-
ბებდნენ ოსმალები, დაარეკინა ზარები ჭ შეკრიბა ეო-
ველნი მოქალაქენი დასაცველად სატანტო ქალაქისა.
მაშინ ვაჟკაცობა ჭ შეუზოფრობა ბერძნებისა გასაოცებე-
ლი იყო; დახოცეს ფრიად მრავალნი ოსმალები, იმ
დროს უსწრო ღამემა ჭ ბრძოლა დაიძალა. გააჩიეს
მკუდრები ჭ ნახეს, რომ ბერძენი დახოცილიყო ხუთი
ათას შეიდასი კაცი, ჭ თათრები დაესოცნათ ოც ჭ
თხუთმეტი ათასი მეტი კაცი. მაშინვე კეისარი, ზატრი-
არზი ჭ დიდი კაცები შეიყარნენ აიასოფიას საუღარში
ღ შეჭსწირეს მადლობა უფალსა ღმერთსა შეწვევისათჳს
მტერზედა. ბრძოლაში დახოცილნი ჯარის კაცნი კეი-
სარმა დაამარწვინა დიდის ზატეითა. მახმედმა თავისი-
მკუდრები არ დაამარწვინა; შეაკრეფინა ერთად ჭ და-
წვეინა სრულებით, ამას გარდა რომელნიც ვერ დაწვეს,
იმათი მხოფრი გადაუწვეინა შიგ ქალაქში, რომ სუნით
აუროლდეს სტამბოლი ჭ გააჩინოს სნეულება ჭ ჭირი,
მაგრამ მახმედმა ეს სურვილი ვერ აისრულა, ამისთჳს
რომ კეისარმა მაშინვე გადმოაწვერვინა ისინი გალაფანს
გარეთ, თათრების ბანაკში—სადგომში. განრისხებულმა
დამარცხებითა, მახმედმა უბრძანა თავის ჯარსა რვას დღეს
მოუშორებელად ეომენით ბერძენსა. ამას გარდა უბრძანა

დამცვეულის დიდის ზარბაზნის დაკრება, რომელიცა ზუსტუნამ გაუტყნა. ეტეობოდა, რომ მასმედი, იქამდისინ არ გაბრუნდებოდა, მანამ არ აიღებდა სტამბოლსა. ზუსტუნამ, როგორც აზრიანმა ჯ გაგებულმა კაცმა, გაიგო ეს განზრახვა მასმედისა ჯ ამისაჲს ურჩევდა კეისარსა კონსტანტინესა მოშორდეს სტამბოლსა ჯ ამით მოაჩინოს თავისი თავი ჯ ცოლშვილი უეჭველის სიკუდილისაგან, კონსტანტინემ უნასუსა, რომ წასვლა სტამბოლიდამ იქნება უნამუსო გაქცევა ჯ ამისთჲს არ დაუთანხმდა ზუსტუნასა. ამასობაში ომი გავრძელდა ჯ ბერძნებმა ჩუმად გააკეთეს ნაღმები, მიძავალი ღრმა თხრილებიდა, გაღავანს ახლო; ოც ჯ სუთს დღეს იომეს ბერძნებმა ჯ თათრებმა, მაგრამ სამაგალითო არა უქმნიათრა. ოც ჯ მეექვსე დღესა თათრებმა ძალიან გატენეს დიდი ზარბაზანი ჯ გაღავანს ესროლეს; წამალი მეტი მოსვლოდათ ჯ ამის გამო ზარბაზანი სულ ლუკმა ლუკმა დაემცვრათ. საშინლად ჯავრობდა ამახედ მასმედი, გამწურალმა უბრძანა ამომსება ღრმა თხრილებისა მიწით ჯ გაღავანს გარშემო ნაღმების გათხრა. როდესაც თათრის ჯარის დასტა ამ ბრძანების ასასრულებლად მივიდა იარაღებითა გაღავანთან, იმ დროს ბერძნები შევიდნენ მიწაში შეთხრილს ნაღმებში ჯ მოუკიდეს ცეცხლი თოფის წამალსა ჯ სხვა ასანთებს ნიუთებსა. ვინ არ იცის ესე, რომ ცეცხლის ალი აიტაცებდა ჭაერში თათრებსა ჯ მთლად იარაღებსა; იმავე დროს, იმ ცეცხლს გადარჩენილნი თათრები სრულებით

გასწევითეს ბერძნებმა სასროლის იარაღებითა, მდუღარე წყლითა ჭ ანთებულის ნავითა ჭ გოგირდითა, რომელიცა ბერძნებმა გადმოაუარეს იმათ გაღაწიდანა. ამ ამბავსა სულთანი მასმედი თავის თვალით უეუწებდა; არ იცოდა რა უნდა ექნა. დიდის ჯავრითა შეწუხებულმა, მასმედმა უბრძანა თავის ჯარსა უკან გამობრუნება; მაშინ ბერძნებმა კიჟინა დასცეს ჭ მსიარულის ზირითა გადაიხადეს გამარჯვების დღეობა.

შემდგომად დამარცხებისა, მასმედს უნდოდა დაბრუნება ოსმალში, — თავის ქუჭუნანში ჭ სტამბოლის თავის დანებება, მაგრამ თითონ კონსტანტინე კეისარი იყო მიზეზი მასმედის სტამბოლში დადგომისა საბრძოლველად. ზატრიარისა ჭ დიდის კაცების რჩევითა, კონსტანტინემ გაუგზავნა მოციქული მასმედსა შერიგებასად მოლაპარაკებისათჳს, რადგანაც ძალიან დაუმარცხდა ჯარი სტამბოლში ჭ ეკონა კიდევცა, რომ შესობელნი მეფეები მოეშველებიან ბერძნებსა, მასმედი აზირებდა სტამბოლიდამ გაბრუნებასა; ეშინოდა, რომ სულ მთლად ჯარი არ გასწევითონ ბერძნებმა. მაგრამ მასმედმა, რომ ნახა ელჩი ბერძნებისა, რომელიცა ჭსთხოვდა შერიგებასა, მისედა ჭასრითა, რომ ბერძნები ძალიან გაჭირებულინი არიან. ამისთჳს იმან უპასუხა ბერძნების მოციქულსა, მაშინ შეურიგდები კონსტანტინესა, როდესაც დამემორჩილება ჭ მეომბა. კეისარმა რომ მოისმინა ეს პასუხი, ძალიან შეწუხდა ჭ შეინანა თხოვნა შერიგებისა; ევედრებოდა ღმერთსა შეწევნასა მტერსედა.

მასმედი იქვე, სტამბოლში, იდგა გაღაფანს ახლო; ბრძოლა იწევს ღ ბერძნები გულად უზღებოდნენ თათრებსა, რომლებიცა იმ დროს ისროდნენ ახლად დაკრებულს, დიდს ზარბაზანსა. მაისის ექუსსა მასმედმა მიიუენა მთლად თავისი ღაშქარი სტამბოლის გაღაფანსედ, ღ თითქმის ფიქრობდა სტამბოლის აღებასა, მაგრამ ვერ მოუხდა აღება. თათრებმა ორჯელ ესროლეს დიდი ზარბაზანი ღ დაანგრეს გაღაფანი საკმოდ ღ ცდილობდნენ გამონგრეულს ადგილებში შესვლასა შიგნით, მაგრამ ბერძნებმა არ შეუშვეს. იმ ღამეს დაქცეულის კედლის მავიერად, ბერძნებმა ააშენეს ძალითა დიდი ბურჯი. მეორეს დღეს თათრებმა დიდის ზარბაზნითა, რამდენსამე ადგილებში, დააქციეს გაღაფნის კედელი ღ ნაქცევებში შეცვიდნენ რამდენიმე ათასი თურქი, მაშინ მოუხდათ სასარელი ბრძოლა ღ ჩესა ბერძნებსა ღ თურქებსა. ნემენცის მთავარი ზუსტუნა მიუგება თათრებს წინა ჯარითა, წინ მიუსტოდა თავისებსა, ღ ისრე ძალიანა ომობდა ღ სოცდა თათრებსა, რომ ზვინი ღ ზვინი დაეენა. იმ დროს დაინახა ესე იანგიჩრების უფროსმა ამურადმა, ძალიან ღონიერმა, ძაღლმა, ზორობამ ღ შეუწოვარმა კაცმა, მიუსდა კმლითა ზუსტუნასა ღ ასეთი შემოჭკრა, რომ ზუსტუნა მიწაზედ გაართხო. გათამამებულსა ამურადსა უნდოდა მოეკლა გამოჩენილი კმირი სტამბოლისა ზუსტუნა, მაგრამ ერთი ბერძნის ჯარის კაცი ემეკრა ამურადსა ღ ასეთი შემოჭკრა კმალი, რომ ორივე ფეხები დააფრეენა. რა

ნახეს, თითქმის დამარცხება თავისი მხედრობისა, თათრების დიდი სწასწეტი ფლანგორარ მუსტაფა ჰ ამარბეგ ფაშა, საჩქაროდ მოეშველნენ თურქის ჯარსა თავისის დასტებითა, მაშინ გამარჯვება გადავიდა თათრების მხარესედა, ჰ თუ ბერძნის ჯარსა, იმ დროს, არ მოშველებოდა სტრატეგი (მთავარმართებელი ჯარისა) რაკაბი თავისის მხედრობითა, თურქები უთუოდ აიღებდნენ სტამბოლსა. ომში გამოცდილმა რაკაბმა, ძალიან შორს გარეკა გაღაზნიდამ თათრები ჰ ერთის ღონიერის შემოკვერითა შუასედა გაჩეხა საცოდავი ამარბეგ ფაშამა. თათრები გამწარდნენ თავის საზღლის მოკვლისათჳს, შემოერტენენ რაკაბს გარშემო ჰ ნაწილ-ნაწილად აკუწეს; შეუტოეს ბერძნებსა ჰ ისევ სტამბოლში შერეკეს.

ღამის სიბნელემ გაათავა ბრძოლა; იმ ღამეს ბერძნებმა გამოქცეული გაღაზნის კედლები სულ გამოაშენეს ჰ იმ ადგილებში დასდგეს მრავალი ზარბაზნები. ეს არ იცოდნენ ოსმალებმა ჰ მიჭსცვიდნენ გაღაზანსა შესასვლელად, ეკონათ ისევ გამოქცეულს ადგილებში შევალთო, იმ დროს ბერძნებმა ერთბაშად მოჭსცეს ზარბაზნები ჰ თან წააღებინეს თურქები რავდენიმე ათასი კაცი. ამ საქმით გათამამებულნი ბერძნები გამოუცვიდნენ გაღაზნიდამ თათრებსა, მოსდევდნენ სოცითა ჰ თუ იმათ არ მოშველებოდა თავის დასტითა, მოხერხებული ჰ გულადი ფლანგორარ მუსტაფა, ბერძნები უთუოდ დაამარცხებდნენ თათრის ჯარსა. ამან შეუტია ბერძნებსა ჰ ისევ გაღაზანს შიგნით შერეკა. იმდროს კონ-

სტანტინე კეისარი აიასოფიას ტაძარში იყო ღ რჩევა ქქონდა თავის დიდკაცებთან ამასედა: ჰსჯობს, რომ ერთხელ გაუთხო ომი თურქებსა, ამ სახით, რომ უკანადად მოუვლი ჯარით, დავეცემი ზედა ღ ძალას დავატან, რომ სტამბოლიდამ წავიდნენ; მაგრამ უფრო ბევრნი დიდებულნი კაცნი არ დაუთანხმდნენ კეისარსა, ამისთანა ბედზედ შევარდნილს გამბედაობაზე. ამ ლაზარაჲში ღ რჩევაში, რომ იევენენ, ერთი ბერძნის ჯარის კაცი შევარდა ეკკლესიაში ღ მოახსენა, ოსმალებმა გალავანი აიღეს ღ ბერძნებს ძალიან ხოცენ. კეისარი გამოიჭრა საუდრიდამ ღ მოეშველა გაცხრობაში მეოფს ბერძნებსა. ოსმალები შეცვივდნენ სტამბოლში, ღ გახშირეს ქუჩებში ხოცვა ღ ქლეტა ღ საშინლად შეაწუსეს ბერძნები. ამ სანახაჲმა კეისარსა თავს ზარი-დასცა თითონ მიიღო სარდლობა ღ მოთაობა ჯარისა, თავის ვაჟკაცობითა ღ შეუპოვრობითა, გაამსწევა ბერძნებიცა, შემოუტოეს რაც ძალი ღ ღონე ქქონდათ, თათრებსა ღ გალავანს გარეთ ხოცვით გამორეკეს; შემწუვდიეს ვიწრო ადგილებში ღ ქუჩებში ღ თითქმის თექვსმეტი ათასი მეტი კაცი დახოცეს. ამ დამარცხებაჲს უფრო განჯავრა მახმედი ღ არ დაამდაბლა. ამისგამო განიზრახა უთუოთ ადგება სტამბოლისა ღ უბრძანა თავის მხედრობასა კიდევ საომრად მომზადება.

თერთმეტს მაისს, ღამე გამოჩნდა სტამბოლში, აიასოფიას ეკკლესიის ასწვრივ გასაოცარი ნიშანი. უცებ გამოჩნდა, შუადამისას, საშინელი ნათელი, რომელმაცა

ბნელი ღამე დღეთ გადაქცია; ეგონებოდა კაცსა მზე ამოვიდაო. ბერძნებმა არ იცოდნენ ამ სინათლის მიზეზი, ეგონათ ოსმალებმა ქალაქს ცეცხლი წაუკიდესო, ამისთჳს დიდძალი ხალხი შეიყარა საუდართან. იმავე დროს ნახეს, რომ ეგვლისი სვეითი ფანჯრებიდამა გამოდიოდა ცეცხლის ალი, რომელიცა გარეშემო შემოვრტეა საუდრის გუმბათსა ღ დიდხანს ერტეა გარეშემო. მერე ის ნათელი ავიდა მაღლა ღ გაჭქრა ცაში. ის ნიშანი იცნეს მთლად ბერძნებმა ძალიან ცუდს ნიშნად; ეს ამბავი მეორეს დღეს კეისარს მოახსენეს, ჰატრიარსმა ღ დიდმა კაცებმა ურჩიეს კონსტანტინესა წასვლა სტამბოლიდამ სადმე თავისის მეუღლითა ღ თავის მოჩენა სიკუდილისაგან, რომელსაცა მოელოდნენ ეოველნი მოქალაქენი სტამბოლისანი. კონსტანტინე ვერას გზით ვერ დაიუოლიეს; მე ჩემს ემებს ღ სტამბოლის ქალაქს უპატრონოდ თავს ვერ დავანებებ, ეტეოდა კეისარი, სიკუდილი მირჩენია იმათთან, უნამუსო გაქცევას კი არ ვიკადრებ. გამოჩენილმა საუდარზედ ნიშანმა, ისრე შეაშინა სტამბოლის ხალხი ღ დაძაბუნა; რომ ისინი საომაზს იარაღს კელში ველარ იმაგრებდნენ. მოწეენილსა ღ დაღონებულსა ხალხსა, ჰატრიარსმა არწმუნა, რომ ის ნიშანი ღუთის მფარველობასა ღ შემწეობასა ჭნიშნავსო. ბრძანა ღ ნიადაგ დიდებაზედ დადიოდნენ კალავანს გარშემო ბერძნები, თჳთ ჰატრიარსი ღ ეოველი სამღუდლო ღ საბერო კრებული, ღ თან ღაჭქონდათ ცხოველსმოოველი ჯვარი ქრისტესი.

ოც ზე ექვსს მაისსა, მახმედი დიდად თავკამოძეტე-
ბული შემოადგა გარშემო სტამბოლის გალავანსა. სა-
შინელი, ურიცხვი ჯარი რომელიცა იმას ჰყვანდა იქა,
გაჰყო რამდენსამე დასტებად ზე ჩააბარა გამოჩეულს
კარგს სარდლებსა, რომელნიცა დაუენა თავ თავის ალა-
გს, ქალაქს გარშემო ზე თითონაც იმათთან დაჰსდგა.
გალავანზედ მისვლა დაიწევს ოსმალებმა მრავალის ზარ-
ბაზნის სროლითა, რომლითაცა კედლები კინაღამ და-
აქციეს; მერმე დაიწევს კიბეებით ასვლა ზედ კედლებზე-
და ზე სოცდნენ იქ მდგომს ბერძნებსა. ასე ძალიან შე-
აწუხეს ბერძნები, რომ თუ მაშინ კონსტანტინე კეისარი
იქ არა ყოფილიყო, უთუოთ გასწევდნენ ოსმალები
ბერძნებსა ზე ააოხრებდნენ ქალაქსა.

მეორეს დღესა ოსმალებმა ესროლეს გალავანსა
რამდენიმე სროლა ზარბაზანი ზე სამჯერ ესროლეს ძა-
ლიან დიდი ზარბაზანიცა, რომელმაცა დააქცია სრულე-
ბით გალავნის კოშკი. იმ ღამეს ზუსტუნა აშენებინებდა
დაქცეულის ბურჯის მაგიერად ასაღს კოშკსა, იმ დროს
ოსმალებმა დაუნიშნეს იმას ზარბაზანი, რომლისაცა
ქარმა წააქცია ზუსტუნა ზე ვერა ანორა, მაგრამ ბერ-
ძნებმა მაინც ააშენეს კოშკი. ამასეჲდ მახმედი ძალიან
გამოოთდა, ზე უბრძანა თავის რჩეულს ჯარსა საჩქაროდ
დაქცევა იმ კოშკისა. ოსმალები მივიდნენ ზე მრავალი
ბერძენი დახოცეს, მაგრამ ბერძნებმა გამოჩევეს ისინი
უკანვე, ამ ომში, სტამბოლის გამოჩენილი გმირი ზუ-
სტუნა, ოსმალებმა მოკლეს ზარბაზნის ტყვიითა. რო-

დესაც თათრებმა გაიგეს სუსტუნას სიკუდილი, დიდის
გაბედვით დაფიქრეს ბერძნებსა, დაჰქვილეს: „ჩეტნია გა-
მარჯვება!“ ზე გაღავანს შიგნით შერევენ ბერძნები; იმ
დროს მოესწრო კეისარი ზე ისე ძალიან იბრძოდა; რომ
ოსმალები უკან გამოაბრუნა. ბერძნებმა შეიმწევდრეს თუ-
რქები ქალაქის ვიწრო ქუჩებში ზე იმოღვნი დახოცეს,
რომ დახოცილები აღარ ეტეოდნენ ადგილსვდა. ამ გა-
მარჯვების უკან კეისარი მივიდა აიასოფიას ეკკლესიაში
ზე ღმერთს მადლობა შეჰსწირა შემწეობის მოცემისათვის
მტერსება; ეგონა, რომ სრულებით დამარცხებული მახმედი
უთუოთ გაბრუნდებოდა სტამბოლიდამა ზე თავის ქუჩვა-
ნაში წავიდოდა.

შემდგომად თათრების დამარცხებისა, იმ დამეს მო-
სდა საკვრელი რამ გამოჩინება, რომელიცა მოასწავე-
ბდა სტამბოლის ძალე დაღუპვასა ზე წახდენასა, ცაში
გამოჩნდა შავი ღრუბელი ზე საშინლათ დაბნელდა; ღრუ-
ბლიდამ ცვიოდა დიდრონი, ქათმის კვერცხისოდენა, წი-
თელი ცვარი, მსგავსი სისხლისა. ეველანი მიხვდნენ,
რომ ამ გვარი წვიმა უბედურობას ნიშნავდა. ბერძნები
ძალიან შემინდნენ ზე დაფიქრებულები დადიოდნენ სტა-
მბოლში, არ იცოდნენ, რა უნდა ექმნათ. ზატრიარქმა
კიდევ კაბუდა ზე ურჩია კონსტანტინეს სტამბოლიდამ
გასვლა ზე ამით მოჩინა თავისა სიკუდილისაკან. მა-
გრამ ზატრიარქმა ვერ დაიყოლია კეისარი, რომელმაცა
აიწრია სიკუდილი თავის ემებთანა. როდესაც მასმედი
შეჰვარა თავისი ბრძენი კაცები ზე ჰკითხა მნიშვნელობა

სტამბოლში გამოსენილის საოცრის სანახავესა, მაშინ იმათ მოასწენეს, რომ სტამბოლის ქალაქის დაქცევას მოასწავენსო, რომლისათჳსაც მასმედმა უნდა მოისმაროს ეოველი ძალი, რომ აიღოს ზე დამოწმილოს ქალაქი. მოისმინა რა მასმედმა ზასუხი სწავლულის კაცებისა, დიდად მოიმედე გამარჯვებისა, მიუსტა სტამბოლსა ურიცხვის ჯარითა. ოსმალებმა ეოველის ადგილებიდან გააქციეს ბერძნები ზე ქალაქში შევარდნას აზრებდნენ, იმ დროს კონსტანტინე კეისარი მიეშველა თავის ჯარსა. დანახა რა კეისარი გულადმა ზე ღონიერმა ოსმალის სარდალმა ფლაბურარ ფაშამ, რომ მობრდა, საჩქაროდ მიუხდა, შემოჰკრა კმალი ზე ცხენიდან ჩამოაგდო. სისხლში მოსვრილი კონსტანტინე კეისარი მიუხდა მუსტაფასა მოსაკლავად, მაგრამ ღონე აღარა ჰქონდა. მუსტაფამ ამოადრო მოკლულის ბერძნის გულიდანა შუბი ზე დაჰსცა მკერდში კეისარსა. მაგრამ იმჟერატორი კონსტანტინე, თუმცა ძალიან მძიმედ დაჰჭრილი იყო, მაინც არ დაკარგა გულადობა ზე ღონე, ამოიძრო შუბი დაჭრილის ადგილიდანა ზე ასეთი ამგერა ეელში მუსტაფა ფლაბურარსა, რომ მაშინვე სული გააწევენა. ეს რომ გაიგო მასმედმა, მაშინვე მთელი დასტა ზე ზარბაზნები გაატანა ბალთუალი ფაშასა ზე უბრძანა: ან უთუოთ მოკალით კონსტანტინე კეისარი, ან ცოცხალი მამგვარეთ, დატევეერული.

ბალთუალი ფაშა იბრძოდა რიგიანად, შევიდა ქალაქში ძალით ზე იქ სისხლის რუები აღინა ბერძნებსა,

იმ დროს კეისარი წავიდა ომიდან თავის სასახლეში, სადაცა მივიდნენ კეისრის კაი ემანი და ქსთხოვეს სტამბოლიდან გასვლა და მოძორება, ამისთვის რომ მასმედი გეგებს შენ მოსაკლავათ; მაგრამ კეისარი არ დაჰყვა ნებასა, უთხრა, გადით და ქალაქს მიეშველეთო. რამდენსამე საათს უკან კეისარს მოახსენეს, რომ ოსმალებმა თითქმის სტამბოლი აიღესო. მაშინ კონსტანტინე საჩქაროდ წავიდა აიასოფიას ეკკლესიაში; აღსარება ქსთქება, ეზიარა წმიდათა საიდუმლოთა, გამოესაღმა ცოლსა, სახლობასა, ჰატრიარსსა და უოველს კაცსა, ვინცა იქ იყვნენ, გამოვარდა საუდრიდამ და შევარდა თურქების ჯარში, რიცხვით სამი ათას კაცში, რომელნიცა ემებდნენ კეისარსა მოსაკლავად. კეისარი კონსტანტინე, თუმიცა ებრძოდა თურქებსა ვაჟკაცურად და საგელოვნდა, მაგრამ თურქებმა მძიმედ დაჰყოდეს და მოჰკლეს იგი. მაშინ, ფიცხლავ დაიჭირეს ოსმალებმა სტამბოლის ქალაქიცა.

ოსმალებმა დაიწყეს საშინელი აოხრება სტამბოლისა. ეკკლესიები დააქციეს, მღუდლებსა და ბერებსა ათრევდნენ ქალაქში, უპატრონოდ; კეთილშობილთა ცოლები და ქალები გააუპატიურეს და ტანჯვით დახოცეს. ამის გამო არ უნდოდათ ბერძნებსა ცოცხალი დანებებოდნენ თათრებსა, და ამისთვის ებრძოდნენ იმათ; ეოვლის დონითა ცდილობდნენ იმათს გაწვეეტასა და მრავალიც დახოცეს. ბერძნები იძალებოდნენ დასამალავს, მაგრამ ადგილებში, და იქიდან სან და სან გამოდიოდნენ და სო-

ცდნენ თუჩებსა, სოგს იარაღითა, სოგს მადლიდაჲ
დაგორებულის ძელებითა ჳ სოგს სეიდან ასხამდნენ
მღუდარესა ნავთსა ჳ წუაღსა.

სულთან მასმედი ძალიან გახარებული იყო, რომ
გაიმარჯვა ჳ სტამბოლი დაიმორჩილა, არ გონა ჳ
არც მოელოდა ბერძნებისაგან ამოდენს წინააღმდეგობა-
სა, შემდგომად სტამბოლის აღებისა, ამისთვის დიდად
გაუკვირდა იმათი ურზობა. ეჭვი ქჷთანდა: იქმნება კონ-
სტანტინე კეისარი ისევ ცოცხალი იეოს ჳ ის ამხნე-
ვებდეს ჳ აომებდეს ბერძნებსა. სტამბოლში ამებნიებდა
კეისარსა თავის ერთგულს კაცებსა, მაგრამ იმისი მებნა
ტყუილიდა იყო. ამისა შემდგომად მასმედმა დაიბარა
ბერძნების დიდი კაცები ჳ გამოუცხადა იმათ, რომ მა-
ლე დამპყრობილენით, თუ არა, სულ ერთიანად გზ-
წვევტამთ. ბერძნის მთავრები ჳ უფროსნი კაცნი შეიყა-
რნენ სტამბოლში ჳ ურზიეს თავის მერჯულეებსა ჳ
მოქალაქეებსა დამონება სულთანისა ჳ იმასთან მტერ-
ობისა გათავება, რომლისათვისცა მიიღებენ მასმედისაგან
სახუქრად სიცოცხლესა. ილაჯ გაწვევტილმა ბერძნებმა
სისარულით მოისმინეს რწევა თავის წინამძღვრებისა ჳ
დაემორჩილნენ სულთანსა (სონთქარსა ანუ გელმწიფესა).

მერმე სონთქარი მოემსადა სტამბოლში შესასულე-
ლად, დიდის დიდებითა ჳ ამბავითა. ზატრიარსი, ყო-
ველნი დიდი კაცნი საბერძნეთისანი ჳ სტამბოლის მო-
ქალაქები იდგნენ აიასოფიას ეკკლესიასთან ჳ მიელო-
დნენ სულთანსა. მასმედი მივიდა ცხენ ჳ ცხენ ბერძნე-

ბოთნ ასლო, ანატოიკა იმათ დანაშაული მტრობისა ღ გამოუცხადა თავისი წეალობა ღ შერიგება იმათთან. ჩამოსტა ცხენიდან, შევიდა ეკლესიაში, დაათვარიელა შიგნიდან ღ იქიდან გამოსული, მივიდა ღ ნახა მეფის პალატი (სასახლე); ეგონა, რომ იქ უთუოთ ნახამდა კონსტანტინე კეისრის ცოლ-შვილსა, რომელიცა კეისარმა ადრევე გაისტუმრა იტალიაში, სომალდებითა, ზუსტუნას ნათესავებთან.

ამნაირად დაიმორჩილა მასმედ მეორემა, თურქების სულთანმა, დიდებული ღ წინებული აღმოსავლეთის ქალაქი სტამბოლი, ღ იმასთან მრთელი საბერძნეთის საკელმწიფო, აიღო რა ტრაპიზონიცა, წელსა (1461) ათას ოთხას სამოც ღ ერთსა ღ დაქცია სამირგელიანად აღმოსავლეთის იმპერია ბერძნისა, რომელსაცა თავიანთს ენაზედ დაარქვეს თურქეთი (ტურცია) ანუ ოსმალთ, — ოსმალის საკელმწიფო. უფალმა ღმერთმა, მართალმა ღ სულგრძელმა, დიდხანს უომიანა ბერძნებს, ბოლოს დროს კი ასრე დასაჯა ამპარტავანებისა ღ უსჯულოებისათჳს მათისა. ესე მოთხრობა, დაბალს ენაზედ, ადვილ გასაგონად, შევადგინე საბერძნეთისა ღ სასოგადო ისტორიებიდან, გასამდიდრებელად ქართულების ბიბლიოტეკისა (წიგნთ საცავისა).

ალექსანდრე კარსევეანოვი.

ნ. აღბოძე.

აღბოძე ვინცა შენა გმულობს ნატრიან სხვაც მას
მულობდეს,
როს შენეირმა კელთ გიჟერას სთხოვე მეც მომიგონე-
ბდეს,
მას ტურფას ესრეთ უჭერეტენ ვით წალკოტს აღევავე-
ბულსა,
შიგან მდგომს ვარდსა სუმბულით სამბახთან შეერთებუ-
ლსა,
მის გარეშემო მფრინველნი სსჟა ბ სსჟა შემოკრებიან,
იადონი ბ ბულბული ერთმანეთს ეცილებიან,
ესრეთსა შენეირებას ბ საოცარსა ქმნულებას,
ვინ არა ეტროვის არ ჭხოვებს მის შორის მრავალს
სრულებას;
მეცა ამისთჳს მოვსულვარ შენსედ მის ქება დავსწერო,
ბედნიერების ჩანგსედან ეს ჩემი გრძნობა დავმღერო,
მაგრამ მეც ამა შრომისთჳს მსურს ვიყო მისგან სსო-
ვილი,
ვინც ჩემგან წერა ისურვა ბ ვისგანც იყო თხოვილი.

ეს სისხეტაკე ფურცელთა გიგავს თუთ შენსა მფლო-
 ბელსა,
 ღაქვარდ მოსილი ვინ კრთოლეით აკვირვებს თუსსა
 მცნობელსა,
 ეს მსგავსებს მაშინ ვენერას, ქეჭუნად სეციდამ მოსულ-
 სსა,
 ნარნარს, შეენიერს, უმანკოს ციურსა წმინდასა სულსა.

კნ. ეპტ. გრისთავისა.

აღკვეთილი.

ქალაქი ტური, დიდხანს იმყოფებოდა უთნებსა მსჯავრსა ქეჭშე რომლისაჲ სენარისა, სემსკის ზროკურობისასა, რომელიც იყო კაცი უკანონო, ქცევადი, შობითგან სიბიწეთა შინა შთაფლული, ეოველთა უწეებათა შინა მოუდრეკელი, მძრასავი ჭ საშიშარი. კაცი ესე შობილი ბუშარის კუნძულსა შინა, იყო მენიღგან განდევნილ მცხოვრებთა მიერ, რომელნიცა მართლად კმა-უყოფელ-იყვნენ მისგან. მესომალდეთა ამა ქალაქისათა, შეიწრებულთა მის შემჭირვებათა მიერ განკეთილ-საჯეს ოდესმე დასსნად მისგან მოქალაქენი თჳსნი, ჭ მიმართეს იგი სიღრმესა შინა სღვისასა შთანთქმად ეოველთა გარდამავალობათა ჭ ბოროტ-მოქმედებათათჳს მისაზღვეველად; არამედ ამან შეურაცხმან თესლმან განდევნა თჳსგან წარწყმდა ესე ცურვითა, ჭ დაეშენა ქალაქსა ტურსა შინა დასაბამსა 1792 წელსა: იგი მას შინა რომელსაჲ დროსა აღსრულებდა თანამდებობასა სტრიაფობისასა. ურცხუმან სენიდიისმან მისმან მოიპოვა თჳსდა სასოგადო შურისგება, სოფლო შე-

მთხევანს განსუთქილებისამან, მსწრაულ მოუვლინა მას მიხესი გამოჩენად თავისა თვისისა; დასასრულ, განრეწნილთა ღონისძიებათა მიერ მიასწია მან თემის მთავრობისა წოდებასა.

მაშინ ჭკრძნეს მცხოვრებთა ტურისათა ეოველი დაცვირთულება მიკაცრისა მის შექცირვებისა, დ ეოველნი ემორწილებოდნან რეინისა მის უდელსა. დუმილმან ზატიოსანთა კაცთა მან განამხნევა უჭსჯულობად, ანუ უმჯობეს არს თქმად, აწარმოვა თრთოლა. არა დიდმან გუნდმან უკეთურთაგანმან, დასვენებასა ქეჭშე წითლისა ქედისასა, სენარისა თვსდა წინამძღვრად მქანებელმან, მსწრაულად წარტყევენა ეოველი მფლობელობა სასამართლოთა. სასესა ქვეშე თავისუფლობისასა, ამა უსჯულოთა უმართლედ მიითვსეს ნება საეჭდავად თვსთა მსგავსთა; მიხესსა ქეჭშე სიუწარულისასა მამულისასა მამულისადმი, ჭსძარცვიდნენ დაუსჯელად მკამულებთა თვსთა, დ ჭსჯამან მათმან, სისხლითა განჭერუნა ეოველთა გონებანი, მოწიწება დ შიში მათდამი შეერთდა დაუვოვნებლად. მამა თითქმის შვილსე ეჭობდა, დ მმა ღვიძლსა დასა თვსსა ზედა. თანა შემწეობითა შერეულთა ღანჯარკათა, სათნოებანი, თავისუფლობანი დ მოქალაქიანნი, არა დიდთა რიცხვთა მეშოთარბთა მოდრიკეს სიმსრდელესა შინა ათასეულთა კაცთანი, რომელთა ერთობრივსა ნებასა, ძალ-ედვამცა წარწემენდა მათ ეოველთა.

ესე ვითარბი იყო მღუბარეობა ტურის სამოქალა-

ქოთა; რადგანც შინაურთა საქმეთა გამო იძულებულ-
 ვიყავ წასვლად ამა ქალაქსა შინა; რომლისაჲ დრო-
 დგან ვცხოვრებდი მე ჩამონახდომეჲსა ადგილსა თჳსსა
 არა უძორეს მისგან, სადაცა ვჰსტებებოდი სრულიადითა
 კეთილ-დღეობითა უსაუქარელესის მეუღლითურთ; — ეს-
 რედ ენება განსჯასა გამოჩეგა ჩემი, რომ დამალესოს
 ჩემჲდა მახვილი თჳსი, ზ ძლივლა თითქმის განვლო
 თვეჲს ექვსჲს შემდეგ ჩემის ქორწინებისა, რომელ უ-
 ბედურჲს ბედჲს ჩემჲს მომხზო მშვიდობიანნი დღენი
 ცხოვრებისა ჩემისანი.

არა მხედველსა საჭიროებისასა ცხოვრებად სან-
 გრძლივ ტურსა შინა, არა მწადოდა მე ქირით შოვნა
 სასლისა, ზ დავდექ დიდს უბანსა შინა ტრახტირში,
 არა მოეძრებელი, რომელ წოდება უცხო-მგრობისა, მე-
 ქმნება მიზეზ ჩემის წარწყმენდისა. მართლათ ჩემი ამაღს
 მდგომარეობდა ერთს ჩემდა ფრიად ერთგულს მოსამსა-
 სურესა შინა, რომელიცა გაიხარდა სასლსა შინა მამი-
 ჩემისასა; აღსრდა მისი იყო სასიამოვნო, ზ ზირბნი
 ბუნებანი, ზ ჩემდა ქვეშე-ვრდომილება, ჰყოფდენ მას ჩე-
 მთჳს უფასოდ, — ზ მე სიერმითგან მას ვექცეოდი უმე-
 ტეს ვითარცა მეგობარსა, ვიდრედა მოსამსასურესა. გე-
 თილი კაცი ესე დილასა ერთსა შემოვიდა ჩემს ოთა-
 ხში, გამაღვიძა მე მჩვენებელმა ძლიერს გულის-ბეგრი-
 დამ, რომლისაჲ — ამასწინათ ხალხში ჩემჲე ლაზარ-
 კისაცამო. „გელმწიფეო ჩემო! მრქვა მან სახითა მოში-
 „მოთი, რომლისაჲცა ვერ ძალ-ეღვა დაფარვად, გემცნო-

„ბით თქუენ, რათამცა მესილვა ცხოვრება თქუენი, აქა-
 „ურობისა მოშორებით; თქუენ უწევით, რომელ ბორო-
 „ტთა კაცთაგან, კეთილისა მოღოდებად არა სათანადო-
 „არს; ღ მე რაოდენიმე ხანია ვარ ფრიად მოუსვენებ-
 „ლობასა შინა. თუთ ამა მინუტსა სემსკის ზოგურობი
 „წინამძღოლი გუნდთა უკეთურთა, თანა-მოზიარეთა მას
 „ბოროტ-მოქმედებათა შინა, ჰვალს უბნებად, ღ ჰკრებს
 „საზერობილეთა ქვეშე ყოველთა, მათ, ვისაც მხოლოდ
 „აქუს სახე ზატოხსანისა კაცისა. იგი იქმს უმეტესსა
 „თანა-მოვლად მექონი თუსთანათა ამხანაგებისა დასა-
 „მხოვლად განსვენებისა მშვიდთა მოქალაქეთასა. სახე-
 „სა ქვეშე შინაურის მიწერ-მოწერილობისა შედის სა-
 „ხლებსა შინა, ღ ესე უმსგავსი კაცი საკუთრითა თუ-
 „სითა ნება-მოფუფილობითა ღ მფლობელობითა, უბრძა-
 „ნებს განურჩევლად, წასხმად საზერობილესა ქვეშე, ნა-
 „თესავთა, მეგობართა, მტერთა თუსთა, მოსამსახურეთა
 „ტაძრისათა, აზნაურთა, მდიდართა, უცხო მსრელთა;
 „ერთის სიტყვით, მათ ყოველთა, რომელნიცა სისხლ-
 „მწუერვალებითა ანუ შურის-გებითა მისითა დანიშნულ-
 „არიან, ღ რომელნიცა ყოველნი განუსჯელად მიუვა-
 „ნილ არიან მსხვერპლ-სამწირველოდ მისის სისხლ-
 „მწუერვალებისა. ესე ჯერეთ არა ყოველია, განაგრძე-
 „ლა ანტონიმ, ესე განცოფილებანი არიან თუთ უმცი-
 „რესი ნაწილი მისის ბოროტ-მოქმედებისა. კაცის
 „მჭამელი ესე განჭსურვებული სისხლითა ღ მტაცებლო-
 „ბათა მიერ, თავმხედობს დადებდ კარავთა, მათ შედ,

„რომელიცა ილტვიან მისის ცოფიანობისაგან, იგი
 „იდობს მწუერვაღეობასა, ცრემლითა მიერ უბედურთა
 „დედათასა, რომელთაცა ქმარ, მამა, ძენი წარუგზავნია
 „მის უსჯულოებასა წარწემედად; ყოველნი მცხოვრებნი
 „ამა ქალაქისანი მოდრეკილ-არიან უთნებასა უღელსა
 „ქვეშე მისსა; არცა ერთი ვერ შემძლებელობს კაცობისა
 „გამოჩენას, შეზღუდვად მისის ბოროტისა. მომიხმინეთ,
 „მე, განუმორდეთ მსწრაფლ აქედგან; სახლი ესე უბჭე-
 „ლად ვერ განელტვის მისსა დევნულებასა, — იგი ცნო-
 „ბილ-არს მოსულთა უცხო მკრიელთათჳს, ჳ თქუწნ
 „აქა უშიშრად ყოფად ვერ ძალგიმს. დაბრუნდით თქუწნ-
 „ნს მეუღლესთან, უცნობელობით მოიპოვებთ თქუწნ
 „დაფარვასა მჭიდროებათაგან; კიდეთა შინა მკვობრობა-
 „თათა შესაძლებელ-არს მოგება საჭურველსა ზირის-ზი-
 „რს უმკაცრობისა.“

მე დაუძღლე მონასა ჩემსა მისის რჩევისათჳს;
 არამედ განუხილავად არ მოვიწყადინე მის მიერ სარგე-
 ბლობა; მოუწერდი მას განუზომელსა ერთგულებასა მი-
 სსა, რომელიცა უეჭველად განადიდებდა შიშსა თვალთა
 შორის მისთა. — დამშვიდდი, საუქარელო ჩემო ანტონი!
 უნასუსე მე სვინიდისი ჩემი უბიწო არს, ჳ მოულოდი-
 ნებელ შიშისა.

ანტონიმ დამიტევა მე თავის გაქნევითა, ვითამც
 მოცემად ჩემდა გრძნობისა, რომელ არა ყოვლითურთ
 იყო ჩემის აზრისა. იგი უსარგებლოდ მაიძულებდა მე
 დატევებად საშიშარისა მის ადგილისა, სადაცა ჩუწნ

ვიყოფებოდით; ამაოდ მამსილებდა იგი საგრძნობელსა წინასწარისა უბედურებისასა; მე ურღვევდი მას ჩემითა უბრალოებითა, ზე ვეწინააღმდეგებოდი კეთილსა რჩევასა სარწმუნოს მოსამსახურისა ჩემისასა; — ზე გამყოლი მისი, რაოდენთა განვევლტოდი სიმწარეთა ზე უბედურებათა!

მართლად, მეორესავეს დღესა ამა უწყებისასა, რაოდენიმე შეჭურვილნი კაცნი შემოვიდნენ ჩემს ოთახსა შინა, ზე დამატუსადეს მე საკელითა ჭსჯულისათა; — სარწმუნოებისა დამარღვეველმან სენარმან, წინამსრბოლმან უკეთურებათამან, გამომიცხადა მე, რომელ მე განკილულ-ვარ საეჭველად ზე ვიტუსადები გასაფრთხილებელად. მასვე ჟამს შეუდგა გამოძიებასა, ზე დამიბეჭდა ეოველი ჩემი ქაღალდები, გადამრჩეველმა ცალკედ ეოველთა მათ, რომელთაცა კი ჭაობდა ჩემს ბრალ-შესაწამებელად. ამას დღესა შინა, შინაურს დავთარსა შინა ჩემსა მაქუნდა მე წერილი ჩემის მეუღლის ნათესავისა-გან, სენტ-დომინდის კუნძულიდგან, რომელსა შინა მაუწყებდა მე იგი ეოველსა უბედურებისა, შემთხვეულსა მას მხარესა შინა; ექმნა განვრცელებული აღწერა ეოველთა გარდანასედთა, რომელნიცა მუნ ერთი მეორის შემდგომ მომსდარიყო; უმეტეს ეოვლისა ჩიოდა უზომოებასა დაქცევასა სედა ნაშოქმედებსა მდებალთა სალსთა მიერ. ერთი მხოლოდ წიგნი ესე კმასაეოველ-იყო მაშინ, რომე ბრალეულ-ვეყავ მე მუსანათად მმართებლობისა. მაქუნდა მე იაკუნდისა ბეჭედი გამოკვეთილის მას სედა ქალის სახისა, მაშინვე ცრუ-მწვალებელმან

სენარ განგებით, ვითამც დაჯსასა მასზე მიმსგავსება კოროლის ძეუღლისა, წარმოცადა თვსდა ბეჭედი იგი, ღ მე შეწერობილ-მქმსა საქალაქოსა ხაროსა შინა.

კეთილ-სულოვანი ანტონ, იყო თანადამსწრე ამა გარდასდომილებასა ღ ზირველიდგან ძლივ შეიკაზა თავი, ხოლო სიცრუისაგამო ამა ბეჭდის დაწამებისა, გამოაცხადა ეოველი თვსი სიანსსლე, ღ არა მქონებელმა ძალისამ წინააღმდეგომად მოქმედებათა მისთა, რქვა მას: „უფალო სუდიავ! ვეჭობ თქუწნდა არ იეოს ტვირთ „მძიძე, აღწერად ეოველთა ქონებათა; ვინაჲდგან დამფუ- „ძენელობით ქმართავთ თანამდებობასა თქვენსა, ღ უმე- „ტეს მით, რომე არა იხიანებთ თავსა ღ მოიღებთ „წინათვე შრომისათვს ჯილდოთა; მე ვსასოებ კიდევ „რომ კმაყოფილებით მოაწადინებდითმცა სშირად შე- „ხვედრასა მსგავსთა არისტოკრატთათა. ვითარ! — კვალად „ჭრქუბა მას „თქუწნ უწოდებ უცხო მსრისად მშვიდო- „ბიანსა მოქალაქესა, რომელიცა შობილ-არს შინაგან „ბჭეთა თქუწნის ქალაქისათა, ღ რომელიცა განსჯას „გარდაუსასლებია სსუქასა მკარესა შინა! თქუწნ ჭკონე- „ბთ იეოს იგი მოღალატე, მისთვს, რომე იგი არა „თანა-მოზიარობს თქუწნსა შეეროილობასა; ანუ მის- „თვს, რომელ აზრი მისი თქუწნ არა უწყით! საჯღა- „არს ეოფა ამა სისწორისა, რომელსაცა თქუწნ აწ „გამოვეიქებთ ჩუწნ? საღა-არს წესი მის მშობის ძეგო- „ბობისა, რომელისაცა თქუწნ თითქმის საველსაცა აუ- „წმინდურებთ? არა თქუწნ ხართ ზირველნი მისნი და-

„მარტოეული? არა თქვენ დახდენთა განყოფილება
 „კაცთა შორის, რომელნიცა უფლითა წმიდითა ევრდო-
 „ბოდენ მამულსა თვსსა, ღ რომელნიცა წაბილწეთ თქ-
 „ვენს თუთ მნებებლობითითა მოქმენობითა? არა თქვენ
 „მხოლოდ თანამდებ-ხართა ბრალეულ-ყოფისა, აღურა-
 „ცხელთა უბედურებათათვს, რომელსა ქვენსე დიდი ხა-
 „ნია უბედური მხარე ესე ირევეს? თქვენ უნობთ უ-
 „კეთურობისათვს! ვინ უძეტეს ბრალეულ-არს? განა იგი,
 „რომელიცა იცავს თვს შორის მარადის სიმართლესა,
 „ანუ თუ რომელიცა სიცოფითა თვსითა წარსტევენის
 „უბრალთა ცხოვრებასა ღ მოაშრეტს სინათლესა გან-
 „სვენებლობისასა? თუთ შენ უსმარო, თუთ შენ შეურა-
 „ცხო მატლო! რომლისადა შეუროლებულნი ბაგენი
 „მარად-დღის განაწილებენ სათნოებასა ღ კაცთ მოევა-
 „როებასა! რაოდენნი მსხვერპლნი სისხლ-მწუერვალ-
 „ბასა შენსა მიუვლენია უფსკრულსა? მხოლოდ აქაურსა
 „ერთსა სასოგადოებასა შინა, რაოდენნი პატივ-ცემულნი
 „სასლნი დამსობილ-არიან შენ მიერ ღ მოაშრეტილ
 „მთავართა ანუ მფარველთა თვსთა? — რაოდენნი მშვი-
 „დნი მოქალაქენი სიმსუცესა შენსა განუძეზავრებია სა-
 „სჯელად? ერთის სიტყვით, რაოდენნი უბრალონი, და-
 „უცხორომელსა ბრახიანობასა შენსა განუსჯია წარწყმე-
 „დად? მარტვი! მიპასუხე!“

ანტონიმ წარმოსთქუა სიტყუანი ესე, ესეთითა სი-
 ცხარითა, რომელ სისხლ-მსმელი სენარ თუთ მოვიდა
 დაუიქრებასა შინა გამოხატვად სათანადო არს, რომელ

მას არ მიუტყევებდა ჯავრის ამოუერუელად. მართლად, ღანაზარება მოსამსახურისა ჩემისამ, შესვა თუთვე საწვრთბილედ; ზ ჩუწნ ორნივე კასტუმრებულ-ვიქმენით სხვა ზ სხვა საყარაულოში.

დღესა მასვე შინა ჩემის შეწვრობისასა, მიეწერე მე მეუღლესა ჩემსა, რათამცა მეუწეებიან იგი ჩემის უბედურებისათჳს, ზ ვქმენ ეს ყოვლის შესაძლებელის კაფრთხილებითა, რათა არა შემეძინებინა იგი. კანუსომელი გზმნობა მისი საცნაურ-იყო ჩემთჳს, ხოლო სიეჭარული ჩემდამო უეჭველად იქმნებოდამცა შერეულ. სხვებრ მდგომარეობა რომეღისცა შინა იყო ისი, თხოულობდა სიფრთხილესა. — ადელაიდა ატარებდა მეცელსა შინა თჳსსა ნაყოფსა სიეჭარულისა ჩუწნისასა, იყო ორსულ ექუისის თვისა, ხოლო შიშსა რომელიცა მე კამომეხატებოდა, იქნება ეწარმოებინაცა ვითარიმე უბედური შემთხვევა; მაინც კი მიწერასა ჩემსა იქნება იგი დაეცა წარწყმედად. არა მრჩეველი არა ვისთანა, არამედ შემდგომი მხოლოდ ნახისა სიეჭარულისა ჩემდამო თჳსისა, შეუძინებელი ესე მეუღლე კამომეწაფრდა ტურასა შინა, ზ ესრედ ემსწრაფლა, რომელ მოვიდა ქალაქსა მას, თუთ მასვე დამესა შინა. მაშინვე მიუხდა სენარს; არამედ უთხრეს მას, რომელ იგი არარის შინ, ზ რომელ იგი ვასშობს თჳსს მეგობრისასა; არა დამკარტველმა ხანისამ, წავიდა რა მუნ იკითხა ზემსკის პროკურორი იგი. — იგი ზის სუფრასე, უნასუსა მოსამსახურემან მას, ზ სარწმუნოთ იეჲვ რომ მენთჳს თავს არ შეიწეენს, ზ არ გაუშვებს ზურის ჭამასა.

ადელაიდა აიძულებდა ვედრებითა, სთხოვდა მისუ-
ტსა ნახვასა მისსა. ვითარე გამოძტერებულსა! უძრავ-
და მოსამსახურე, — მხეცსა ამას არ ესმოდა, ვითარე
ცეცხლი სწვამდა შინაგანსა მისსა. გარნა, საცნო რა
სიმშვენიერე ჰქონა ღვთისა, განიზრახა, მი-
უცდილებლად მოიღწაწარაგებს სენარს. ბოროტ-ხარის-
ხადმი შეთანჯრთებული ბილწი ანგურებისა, აღსდგა
სუფრითგან ჰ მოვიდა ქალთან, სახემან მისმან შეი-
წრო სიბილწე გულისა მისისა, ჰ შთაისახლა თჳს მო-
რის მხეცური განზრახვა. ადელაიდა, არა მოეცრებულმა
ამისამ, რომ სიმშვენიერე თჳსი ევევის მას დამნაშავედ
ჩემს დამცრობისა, ეცადა რათა დამშვიდოს მისი ეო-
ველი ჯაფრიანობა. იგი ეჩვენა უმშვენიერესად თვალით
მას ფინთისა ჰ მერაღლისა კაცისათა; რომელსაცა ჭს-
თსოვა ბოროტმან მან წახვლა ჰ მოცდა მას თავის
სახლში.

ნახმან მზრუნველობამან მეუღლისა ჩემისამან, ჰ
მოხმარებულმან, ერთგულებამან, რათა მომანიჭოს მე
განთავისუფლება, მოაკლეს მას მკედველობაჲ საძიძრო-
ებისა; სწევბრ, სული მისი იყო ესოდენ კეთილშობი-
ლი, რომელ ვერ ძალ-ეღვადა წინასწარ ეფიქრა გაუ-
ზატეურებაჲ. ამისათჳს ერთის თან განმოღლის მოახ-
ლით იქმნა მიუვანილ დანიშნულს მის სახლში, რო-
მელსაცა ჭსახავდა დამსხნელად თჳსის ქმრისად. სენა-
რმა მიიღო იგი ზატევითა ჰ კეთილის გულის ჩვენე-
ბითა, ზირველიდგან იყო იგი მოტყუებული; არამედ კა-

ცხა უკანონოსა არა ესანგრძელებიან დაბრძანებდ. — ბოროტმან სენარ არცა თუ აღირსა მოხმარება ზირ-თნეობისა, ზე განუცხადა მას ამჟამად, რომელ თაგის უფლებებ ჩემი უნდა მიზღვეულ ექმნას ფასითა ჩემს გაუზატეორებისათა. ზირუტეო! დაუფირობ ქაღმან, გამოცლით გაანსსლებულმა; ძაღვბისა შენ ეგოდენ ბოროტად სარგებლობაჲ მდებარეობითა შეწუსებულის დედაკაცისათა! უწეოდუ, რომელ სიცოცხლე ქრმისა ჩემისა ესოდენ უშვირფასეს არა მხანს, ვითარცა ზატევი ჩემი. უწეოდუ ბოროტო! რომელ მე განვიხსნდვარ სიკუდილსა, ვიდრეღა გაწბილებასა..... მე ვინაფი უგრძნობულისათა სულთა ზე აღვადგენ მათ შესაწებალებულად!.....

ადგლიადა გამოვარდა მაშინვე მის რჯულის გამოტყვის სახლიდგან, ზე ესწრაფებოდა განშორებას, არა მცოდნელი თუ საით თანამდებ არს წარსულად. იყო თერთმეტე საათი საღამოსი, ზე განსვენებისა თვისისათვის არა ფიქრობდა; — განსსვავებული მისი ვრთგულება არა ნებას-ჭრთავდა მისვლად ტრასტირსა შინა საწვეველსა, ზე ესე უსაგრძნობელესი დედაკაცი ისათნობდა თვის შორის იმედითა, რათა შემითანაერთოს თვისი მე საწოლი საროსა შინა. არამედ იყო უკვე დაგვიანებულ, ზე მიჰმართა ერთსა ზატეიცემულს სახლსა, სადცა გვაქენდა ოდესმე ერთობა, შეუდგა სინათლითა თჳალისა თვისისათა, ზე დაურეკა კარნი, ჰკითხა სად ჰსცხოვრებს უფალი.... გაჰკვირდნენ სილვასა ზედა ესდენ უდროოთ ამა დედაკაცისასა საშუალ ცარიელისა მოედნისა; არა-

მედ მსმენელთაგანმან ერთმან მის საკელისამ, რომელიცა იყო ეოფლისაგან ზატეფცემული, მოსუცებულმან დედაკაცმან ასწავლა სასული მისი თუხითა მძღვანელობითა. მუნ მისვლით უნდა განვლვიდებინათ ეოფელნი, რომელნიცა ჩვეულებისამებრ ქაღაქისა წყნოდან ადრე; არამედ მრთლივ სასლუელთა მიიწვიეს ადელაიდა დიდის სიხარულით, ჭ უჩვენეს ეოფელი თანა-შემწეობა ჭ ნუგეშისცემა, ვითარცა ითხოვდა მდებარეობა მისი.

მეორეს დღესა ადელაიდა, უპილოდ ქმნილი ჭ ღამისა მის სულ ფიქრობით გამტარებელი, განისრახევდა, რომ ნამეტნავად რათ ეამაყა მოხელესა მას, თავის ქრმისა გამო, ვის კელითაცა იყო განსჯა ჩემი! შვიდსა საათს დილისასა, გაემართა თემის დეზუტატისაკენ, მცხოვრებსა მაშინ თუხის თანამდებობისამებრ საშუალო მდინარეთა ინდრისა ჭ ლუარისათაო დეზუტატი ესე, ვითარცა არქიენისკოზოზი, იქმნა ქალისათუხ მსგავსად სენარისა მის, რომელიცა, თუმცა იყო წინააღმდეგ წოდებისა მისისა, არამედ აღტკინებულთა სიამოვნებათა, სიხალგაზდისა ჭ მშვენიერებისათა, აქჟან ესოდენ ძრეელი მოულობელობა თუთ უუმსეცესთ გულთა სედა, რომელ ადელაიდამ მიიღო, თუმცა შრომით, ნება შემოსვლისა ჩემთან საროში ჭ ნახვისა დღეში თუთოს საათს. მეოფი მინიჭებულ ესოდენ დიდითა მსიარულებითა, მოჭოვრინავს, არღა გამტარებელი ქამისა, სასლსა შინა სატუსაღანოისასა, საკელითა უმაღლესისათა განსვამს კართა მისთა, მოახწევს ჩემს საწოლადმდე, ჭ

დაეცმა ჩემსედა, მჭიდროდსა სიუჟარულითა გულ-მე-
მოურილი....

დიდ-სულოვანო მეუღლე! მიიღე აქ მოწმობანი
წარმოთქმისა ჩემისანი. „გამოცდილებანი დაუბრკოლე-
ბელობასა ღ სიუჟარულობისანი, რომელთაცა შენ-ქამ-
საცა ჩემს თავისუფლობისასა არა მიშურებდი მე, მით
აწცა მწოვ ვნებულსა ჩემსა სისხლსა, უღრმესისა წელუ-
ლობისაგან, განშორებითს შენითა ჩემდამი შემთხვეულ-
სა.“ —

თუმცა ხარო, რომელსა შინაცა მე შეჴერობილ-ვარ,
არის სსჴა არა რაჲმე, თუ არ უბრლო ოთასი ტუ-
ხადთათჳს, გოვლითურთ მით, ბრძანებანი მიცემულნი
მცველთადმი, არიან არა უმცირეს სასტიკ; იგინი არი-
ან წარმოებულ განცვიფრებით. უუზატურნი მისნი თა-
ნა მოზიარენი იმიშვიან მსვერლობისაგან; იმათ წინა-
უმსთ შიში, რომელ ვინმემ მათ მსხვერწლთაგანმან უ-
უმხედველეს სსჴათა არა განაგრცოხმცა შორედ თჳაღნი
უშანგოებისანი, ღ არა მოუვლინოს უურად-ღება მთავ-
რობისა; სოლო ამისამებრ რათამცა იყოფოდენ დას-
სნასა ქქწჳე დაუსჯელობისასა, ცხადად ამსობენ იგინი
კანონთა ღ პატოვთა კაცობრივთა. გარსა ჩემნი ამსანა-
გნი უბედურებისანი, ისახვიდენ სახეთა ზედა თჳსთა,
ხან სათნოებასა, ხან სიმშვიდესა სულისასა, ვითარნიცა
კეთილსა კაცსა ეუფებიან, ღ მით ურთიერთს ვენუგე-
შებოდით. ერთი მათგანი იყო საკმაო პატრონი
ქონებისა, ღ კეთილის მეოფი მოეგასთა თჳსთა, რო-

მელსაცა არა რაჲ აქენდა სსუა ბრალი, გარდა დიდის ქონებისა. მეორე იყო უფროსი დიდის სასლკარობისა ღ თავისიანებისა, მხოლოდთა შრომითა თჳსითა გამო-საგებებისა, ღ თჳსის კეთილ გვაძოვნობისა გამო, ზედა დაჭსცემიყო შური მტერთა; მესამე იყო მშვიდი მოქა-ლაქე, მარადის უმრწემეს მეუარეველი თჳსის მამული-სა არა დამსოგველი მისდა სათნოებისა, რომლისაცა სიფრთხილედ ჭსჩვენებიოთ საეჭვოდ, მისთჳს, რომე არა შეესვარა გელნი სისხლთა შინა მძათა ანუ მეგობართა თჳსთათა. ერთის სიტყვით, მცირენი ივენენ ჩუწნ შორის ასეთნი, რომელნიცა არა ყოფილივენენ მსხვე-რზლად კაცის მჭამელთა, რომელნიცა აქცევდიან ღ აა-ოხრებდიან ქალაქსა უბედურსა ტურს. ყოველნივე იგი-ნი თჳთ, მოელოდინებოდინ, რომ მსაკვარობანი მა-თნი არა განსანგრძელეზულ-იქმნებიან დაუსჯელად, რომელ კეთილ-დღეობა ერისა, ოდესმე დაეშენება სჯულ-თა ზედა ბრძენთა ღ კაცთ მოუწარეთათა, ღ რომელ გამოცდა, განმაცსოველებელი გონებათა, დასასრულ შე-აერთებს ყოველთა კეთილთა მოქალაქეთა აზრდილსა ქვეშე მართლისა განმგებელისასა; არამედ ჩუწნ კვალად ვიუპოთ მისგან შორს, რათა მიგვეწივნა ამასთანა მშჳ-დობიანს მინუტამდე; უკვე ცნობილ-გვევს, რომე ყოვე-ლნი მოვემზადნეთ სიკუდილად.

განულო კინლა სამძან თვეძან; არამედ არცა სა-თხოვართა ჩემთა, ვერცა მეცადინეობათა ადელაიდისათა ვერ ძალ-იდვეს ქმნად არცა თუ უმცირესი ცვლილება

ბედსა შინა ჩემსა. მე ვერცაღათუ მოვისწაზ ცნობად მიზეხნი ჩემის შეპერობისანი, ღ ვერ ძალ-ვიდევ გამო-თხოვად ვერა ვითარიმე განსჯილება. ამაოდ ველოცუ-ბოდი მოარველობასა ჭსჯულობასა: საჩივარნი ჩემნი არ გამოდიოდნენ გაღაფისაგან ხაროძსასა, ღ იმედი უკვე მიტეუებდა მე, როგორც, დღესა ერთსა მოგვესმა ჩუქნ განედგან საკვრველი სმიანობა ღ აღრეულება მოსვლი-თა ახლისა თავისუფლისა ვინმესი, რომლისა მოსვლამ განაღვიძა სიცილი საპერობილესა ზედა შეპერობილ-თასა. ამისა საცნობელად მივეასლოვე, მე ვითარცა სსვა-ნიცა, რათამცა მეცნა მიზეხი ამა შემთხვევისა, ღ გან-ცვიფრება ჩემი იყო განუზომელ, ოდესცა ვისილე სე-ნარი თჳსის ბარბაროს ლაშქრითურთ, რომელნიცა ეს-ოდენ სშირად იუოფოდინან მისის უკაცურობისა საჭუ-რველად. მომდაბლებული ღ ამღვრეული სახე მისი სა-კმაოდ აჩვენებდა მტკივნეულობასა, მღრეჯავსა სულისა მისისასა, უკვეთუ კი ბოროტსა კაცსა ეადვილება გრ-ძნობად მონანება!

კაცი ესე, ესოდენ მოდრეკილი კეთილ-მდგომარე-ობასა შინა, იქმნა დაწელუღვილ ბოროტ ბედნიერება-სა შინა. ვიდრემდე დაჭყო შემთხვევასა შინა, დაიცვა დიდ ზომიერება ღ ამაბრტყანება, არამედ იქმნა მდაბალ ღ საძაგელ, ოდესცა განტევიბულ-იქმნა ბედნიერებისა მი-ერ. იგი ღვრიდა ცრემლთა, ღ ჭსთხოვ-ა შენდობასა უბრალოთაგან, რომელნიცა მიემსხვერძლა ბოროტებისა თჳსისადმი, ღ რომელნიცა გარდაცვლილთა სასჯელი-

სათა მიემსგავსენ მას. თუთ იგი იყო აწ მსხვერზლად
ახლისა დამთრგუნელისა, ზ მით უმეტეს ღირს-იქმნა
შებრალეობისა, რომელ არა იზოებოდა არცა ერთი არ-
სებაცა ქეჭვნაზედ, რომელსაცა ეგულ-მტკივნეულა მცა
მისს გარდასაზადსედ. არა მიმსედველი მის ეოველს
უსამართლოებასა ზედა, შევიბრალეობდი მას მისის უბე-
დურებისათჳს, ზ დავივიწყე ეოველი ვნება, მის მიერ
ჩემდამო მოყენებული, რათამცა მივცე მას რომელიმე
ნუგეშის ცემა. მიუთხარ მას ეოველი მფლობელობასა
შინა ჩემსა მდგომარე თანაშემწეობა, ზ განვიყავ მას
თანა სიამოვნება, მიღებული ადელაიდისაგან. იგი იყო
უბედურ; არამედ ამა მსოფლობითსა მიხეხსა აქუნდა
წაუცილებელი მუქაზა ჩემსა ვნებასა ზედა. ამისთჳს
გეცადინებოდი მე ზ მოვისმარე ეოველი ძალი, რათა
დამერბილებინა შეწეხება მისი, ზ მიუწეავდი კეთილსა
ეოველს დროსა, — მანამდე იყო იგი შემჭირვებელ; არა-
მედ ვინ დაერწმუნება მას? უწაურწემედილესი უმადლო-
ება, იყო სასლანურად ეოველისა ჩემის სამსახურისა ზ
ზატოვისცემისა!

საერო დეპუტატმან, მისად მფარველად აღმოჩენი-
ლმან, გამოითხოვა სასოგადო უმიძროების კომიტეტი-
საგან განთავისუფლება მისი. არამედ აღურაცხელთა
ბოროტ მოქმედებათა, ესოდენ შურის მეძიებელ ჰევეს
ტურელნი, რომელ მრთელმა სასოგადოებამ, შეჰსთხი-
ზეს ძრეელი ზ გამოუთქმელი წარდგინება მასზედა,
რომელ ითხოვონ დახსნა მისგან; ზ დანიშნულ იყვნენ-

ცა დესპანი წასასვლელად ჰარისა შინა ზე თხოვად შინის გამოცვლისათჳს. სენარი, მეოფე წინასწარ ცნობილ ეოვლისა ჰირის ჰირ მისა განსრახულებისათჳს, განმკსავრდა მასვე ქამს თჳთ, რათამცა უკუაბრუნოს ნაგერგვინავი მას ზედა დაცემა. იგი მივიდა თვისთ თანა ერთ მსრახველებთან მუნ, რომელთაცა დღესასწაულობასა შინა წარადგინეს იგი სასოვადლობაში, ვითარცა დევნული შვილი მამულისა.

ღონის-მიებითა მრავალთა მანქანებათათა, საშიშარი კაცი ესე კვალდევ დადგინებულ-იქმნა მთავარად ერისა, უკმოიქცა დღესასწაულებითა ტურსა შინა, — უმეტეს განცოფებული, ვიდრე იოლა ოდესმე. სასტიკებამ მოფენილმა მაშინ ეოველსა ძალსა შინა თჳსსა, დააჯახება მოქენობა ტურის მცხოვრებთა ზე ეოველნი ემორჩილებოდენ უღელსა სენარისასა. მაშინ სვინიდიისისა მიუხედველმა, მომსმარებელმა ბოროტად ძალისა თჳსისამ, შეადგინა ახალი დაუთარი დასაღუნავი, რომელსა შინა უპირატესობით დასტია ნათესავნიცა თჳსნი მეგობარნიცა; მე შთამწყრამს შიგა დასაბამად წარწყმედილებისა. დანიშენითა, რომელ განამრავლოს რიცხვი უბედურთა, რომელთაცა სიძნევე მისი გასტუმრებულ-ჰყოფდა სასჯელსა შინა; — ზე ჩუჴნ მივიდეთ ბრძანება დასამსადებელად განმკსავრებისადმი.

მე აღარ მოგიწერთ თქუჴნ შეწუხებასა ადელაიდი-სასა, ოდესცა ჰსცნო ახალი ამბავი ესე. რაოდენსა მწუხარებაჲ ოდესცა მიუვანილ-არს კიდურადმდე მისაცემს

მაღასა, უძლურსა ზ უნაზუსსა მეოფობასა? მეუღლე ჩემი განჭვრთამიღებებსა შინა განსწავსვილიყო, რათა დაეცა მასვილი მართოლმართა გელთა თუხითა მკერდსა რჯულის გამტეხის სენარისასა; არამედ, ოდესცა კამძან უემოუქცია მას, მოხმარებაჲ განჭვრისა, მსგავსი ამღვრება, ყველა მას უძლურ: იგი იმედუელობდა, რომ შესაძლოა მიიღოს ერის მართლ მსაჯულობისაგან სსუბა რაჲმე; არამედ ვისდამი ძალ ედვა მიღტოლვად? ჭრანცია იყო მაშინ შესლუდვილ სისსელ-მღვრელობითაჲ მმართველობითა, ჭსობდა უბრალეობასა; ერთი შიში, დამთრგნველი სათნოებისა, აღიმადლებდა ამაჲსა შუბლსა თუხსა ზ განაგრცელებდა დაქცევასა უბედურის ჩუწნის მამულისასა.

დაუსაბამელობა, ჭფლობდა მაშინ სრულიადითა ძალითა თუხითა, ზ ეოველსა რიგსა ზ კანონსა ეწინაღმდეგებოდა; მან აღამადლა განსწავებულნი მოღობელობანი თუხნი ადგილსა ზედა სასოგადოს მოღობელობისასა; დაუსაბამელობამ შეჭდრებდა ეოველნი ცნობანი, განრეუნა გონებანი ზ გულნი, განაქარვა ეოველი წესი, ეოველი უწეება; განჭყო მსაჯულნი მოქალაქეთაგან; განჭრეუნა ეოველნი სასოგადო თანა-შეკრულებანი, განაქარვა წყარო მიწის მოქმედებისა, განაქრო სათეფლი ვაჰრობისა ზ დაამსვა ბურღნი მრწმუნებლობისანი. ერთის სიტყვით, მაშინ თვალ ზ თვალ იმოხებოდნან ზ აღისრდებოდნან მეუღროებათა შინა ქარიშხალთასა, აღსასოცველნი თანაშეთქმულებანი, რომელნიცა დამა-

წელულებელ ზატოისან სასოგადოებისა, დასასრულ თავთა თჳსთა ქთურგნიდინ.

ესეთი იყო მდებარეობა დეპორტაციონის ინდრისა და ღოუგრისა, ოდესცა დაუწენარებელმან სენარ დაძმონა მე განსამრავლებლად რიცხვთა შინა თჳსთ სამსხვერწლოთათა. ორი თვე მართლათ ვიეავი მე განცალკევებულ სასოგადოებისაგან და უცნობელობასა შინა ვითარცა სხვანიცა მრავალნი, ბუდისათჳს, რომელმანცა მომავლის დროდსათჳს დამაძნადა მე წარსუევანად ზარიქსა შინა, და ვიეავ იძულებულ დატევებად უპკირფასეისისა საყუარელისა ჩემისა.

ორის დღის წინათ ჩუწნის განმგზავრებისა, უსილავი შემთხვეულები აძლიერებდა მოუსვენებლობასა ეოვვლთა შეზერობილთასა. ნაწილი სახლისა სატუსალონი იყო შესდუდვილ ცეცხლითა, და ფრიად განძლიერებული წვა ემსახურა სენარს მავალითად, შემჭიდრვებად ცხოვრებანი ჩემნი უმეტეს. მეორეს დღეს ამა შემთხვევისას, განგვამგზავრეს ჩუწნ ეოველნი ერთისა ზოვოსკით. ანტონი, რომელიცა სენარისა პოლიტიკამ განათავისუფლა, წავიდა ჩემსა სოფელსა შინა, რათამცა მოიეჭანოს გაფუჭებული საქმე ჩემი წესად. მისვლა მისი მუნ მიუცილებლად იყო საჭირო.

ჩემის დატუსალებისა დროდგან სარგებლობანი და შემოსავალნი ჩემნი იწარმოებოდინ კვლთა მიერ უცხოთათა, მშვიერთა და ვეცხლის მოეუარეთა მიერ, რომელნიცა უკვე ეცილებოდინ ურთიერთსა მამულსა ჩე-

მისა, დაფუძნებული მდგომარეობისა თვისისანი დანაშ-
თენსა ზედა ჩემის ქონებისასა. მე იძულებითად ვხსნათ-
ვე ანტონის თან გამყოფად ჩემთან ზარეშში, სადაცა
ვსასობდი ქონებად უფრო უმეტესისა საჭიროებისა მის
სამსახურსა შინა. ცოლი ჩემი მეოფი იმ დღეებში და-
საწოლი იძულებულ იყო დაშთენად ტურსა შინა ზე მო-
ლოდებად ადგომისა თვისისა მშვიდობიან, ზე მე გავი-
ტელებით, რომე ესე მნელი ზე სატირელი გავრბ იყო
მოუთმენელ მწუხარებად ზე აღმატებრთებელად სულისა
ჩემისა.

ქამსა განმგზავრებისასა ტოვრიდგან გამოგვესაღმნეს
ჩუწნ ეოველნი გულნი კაცთ მოუქარეთანი, რომელ-
ნიცა მტკივნეულმოფნი ჩუწნთჲს თანამონიარებდენ
უბედურებათა შინა ჩუწნთა. მე თანამდებ ვარ მოსსენე-
ბად აქა ზატუვად სრულნება მექონი ერთი სუდიათგანი,
რომელმაც გვიქმნა ეოველი შესამღებელი დასაღბილ-
ებელად სიმკაცრისა მათისა შეწვენად.— არა მნელ იყო
დავრწმუნებულვიეაჲ მე, რომელ რიცხვისა შინა სუდი-
თასა, მაშინ თანამდებობათა მექონთასა, ცოტანი ივენენ
ამისთანანი, რომელნიცა იხვენებოდინ ეოფად თანასმ-
ოვან გაწბილებულთა რჯულ დებულებათა თანა ცოფის
სენარისათა. სხვათა შორის დავინიშნე მე იგი სემსკის
ჩინოვნიკი, საველით ჭილინჲე, რომლისაც კეთილოვ-
ნებაჲ განგრძელდა ვიდრე მომავალს დრომდეცა. ესე სა-
გრძნობელი კაცი არა უიქრობდა გარდასდომასა სჯუ-
ლისა თვისისასა, ესოდენ უბედურებისა ჩვენისა შემსუბუ-

ქებითა, რაოდენ იგი მისსა უფლობასა სედა დამოკიდებულ იყო, ზედიზე სულოვანმან მისმან მოქენობამ, დაგვიტოვა საგანებელი ესოდენ სამწესრო მკსავრობისა. კეთილსულოვანი ძილიანე, მცნობელი საკუთრად არცა ერთისა ზერობილთაგანისა, სრუნვიდა საჭიროებათა ჩუქნთათჳს, არა გელთ მძღვანელმოფი სხვითა განდობებითა, ვითა გრძნობადითა კმა მეოფელობითა ნუგეშისცემად ვნებულისა კაცობრიობისა. ზე მიიღე აქ გამოთქმად გულისთადისა განსილვისა ჩვენისა! იგი-ესე ოდენეჲ მგრძნობელ-არს ზე უბიწო გულოვან, რაოდენ ნახევენნი შენ მიერ სამსახურნი ჩვენთჳს ივენენ უანგარო.

მკსავრობა ჩვენი იყო განანგრძნობებული ზე მრავალ შრომოვანი, არა მიმსდგეფნი ზატოხანისა ძილიანეჲს მსრუნველობისა, რომელმაცა მოგვანიჭა ჩვენ ზავოსკა თავსაბურავიანი, ვერ ვიყავით დასსნილნი ავღრისაგან ზე არცა გინებათაგან განრეწილთა დარაჯათთა. არაოდეს ესა არ გვიჩნდა ესოდენ მწარედ, — ზე ესოდენ მხელ; ჩუქნ ვიარებოდით ძალიან ნელად: ამღვრეულებ ზე მწუსარება ეოფელგით გარს გვესხენ; ჩუქნ ვიუენით სამუაჲლ სამთრისა, ზე ჰავად ამა წარსაწყმედელისა ქამისა, არა მცირედ ეთანამეძმეებოდა ჩუქნსა მღვთმარეობასა. ზავოსკანი ჩუქნნი, სრულიად ეუთთა მიმსგავსებულნი, იუენენ ეოვლით მხრით დახვრეტილ ზე დამტვრეულ, ზე ვიარებოდით ქვეითნი; ქარიშხალნი ზე თოვლი თავთა გარდაგვეფინებოდინ. ზე თუმიცა ურიად

ძვირითა ფასითა გვაღირებდნ ჩვენ ჩადისა ბოძებასა თანა მოდარაჯენი; არამედ ვერ ძალგვედვა მაინც საკმაოდ დაგვეცვა თავი ჩუქნი, ეინვისაგან რომელ არ ვეოფილ-ვიუვენით მას მიერ შეუწუხებულ. მრავალთა ჩუქნითაგანს დაემართ ფერსნი; ეოველთა მით სათანადო იყო. მიგვესვნა ეოველნი ესე წელულებანი არა მქონელთანებასა ჩვენებად არცა თუ უმცირესისა საჩივრისა; ეოველი წარდგინება იქმნებოდამცა მიჩნეულ ამაუობისა მოქმედებად. ქალაქსა მისეღის ქაჲს გვერიდენ ჩუქნი განურჩევლად ერთიან, ძველს დანგრეულს ღ უსამეოფელს შენობაებში, ანუ ძველს ნასაუდრალეებში. არავის გვერთოდა ნება საღსთან სიჲს გაცემისა; ღ უკეთუ მათგანი ვინმე გაჭბედვიდა გავლასა ახლოს ფანჯარისა ჩვენის საწერობილისასა, მაშინვე გინებულ ღ გაუპატიურებულ იქმნებოდა დარაჯათაგან სოღმე უკუნქცეული.

მასვე ქაჲსა შინა განმაცალკევეს მე, არ ვიცი რითჲს ამხანაგთა ჩემთაგან, ღ არა მიმხედველთა ჩემს საჩივრისათა, წარმიუვანეს მე მარტოდ განსაკუთრებით ბნელსა საროსა შინა ლიუკსამბურღისასა.

მეუღლე ჩემი, არა მიძღებელი დიდხანს ჩემთჲს ცნობისა, იყო გამწარებულ; თუძცა ჯერეთ სრულიათ არ განთავისუფლებულიყო მშობიარეობისაგან: არამედ მოემსადა მარტო გამომკსავრებად ეგოდენ უშორესსა გსასა შედა, რათა დარწმუნებულიყო თჲთ ჩემს სიცოცხლესჲ. — მიაბარა ნაშობი ქალი ჩვენი მსრუნველობასა მეგობრისა ჩუქნისასა, ღ თჲთ მოვიდა ჰარიჲში, ღ და-

დგა მას სახლსა შინა სადაცა ჩემს ანტონის ჭკონდა ცხოვრება. ვიდრემდე კეთილსა კაცსა ჭკონდა ნება ჩემთან სიარულისა, არ იშურებდა იგი ჩემთვის სამსახურსა; არამედ მას დროდგან, ოდესცა ბარბაროსთა, მოსპეს სიარული უცხოთა ჩეცნთან, სარწმუნო მსახური ესე, იქმოდა მრავალთა ცდათა, რათა კვალდდა ვესილე. — ჩემს მეუღლის მოსვლასედ მიეცა მცირე იმედი რადმე; იგი ესოდენ დარწმუნებულიყო სიუჟარულსა შინა თვსსა ჩემდამო ზ სიმტკიცესა შინა თვსსს, რომელ ჭრაცნდა უკვე განთავისუფლებასა ჩემსა სარწმუნოდ. ამა კეთილმა კაცმა არა უწეოდა, რაოდენ იყო სათნოება დათურგნილ, ზ რაოდენითა შეძლებითა მულობელობდა უსჯულობა.

საუჟარელი მეუღლე ჩემი დღესავე თვსის მოსვლისასა, მისულიყო ეზოსა ღიუკსამბურდისასა; — ექმნათ მისთვის უარისყოფა ამაჟი მუნით, რომელთაცა სიცოფე ეთანაერთებოდა ზარავანდითა თვთ მეუფროსეთა თანა; იგი დაემხო მათდამი მუხლ მოქცევით მიწად, რათამცა წერილი მაინც მოაწვდინონ ჩემდამი ნუგეშს საცემად.

„ნუგეშს ცემა!“ დაუევირა მან ერთმან მოხელეთაგანმან; აი, რომ უწოდებენ გარდამეტებულს ზრუნვას; მერწმუნე მე, მას, ძალე, მასში საჭიროება აღარ ექნება.....“ მსგავსმან ზასუსმან კინდა დაისრნა გული ადელაიდისა; არამედ მეის მოეგო თვსსავე გონებასა, ზ მიიღო სხუა ზ სხუანი განზრახვანი, ზ გონებიანმან

მან მოიწწო დასსმად ბალასინისა წელულებათა ზედა ჩემთა.

ჴი შენ! დიდ სულოვანო ჰ შეუსადარებლო მეუღლე! — შენ, რომელიცა იეჴე მაგალითი ჰ ჰატივი დასთა შენთა! ვითარ წარმოვსთქვა გამოუთქმელნი სიუჴარული ჰ ერთგულებანი შენნი! მერწმუნე, უკეთუ დაუღვრომელობა სასჯელისა დამიმხადებს მე დახსნასა აქათ, საგრძნობელი ხსენება კეთილ მოქმედებათა შენთა მარადის დამეყოფვის უუსაამურესს ნუგეზად, ჰ დაუვიწყებელ მაგალითად.

უწინარეს ვიდრელა გაუწოთ თქუენ შველანი ადელაიდასნი, თანამდებ ვარ დავისხომო მე საკელი ანტონისა, რომელიცა ჩემთან მომავალობისათჳს შეპურობილ იქმნა, ვითარცა მუხანათი, ჰ მიცემულ სიკუდილად.

ცოლმან ჩემმან, რომლისაცა ერთგულება არა უძლურდებოდა, ამაოდ მოიწინა თავი ცდითა ჩემს დახსნისათჳს; — ეოველნი, ჰ არა ადელაიდა, შემდგომად ესოდენტა ამაოთა წვალებათა, მოაკლდებოდენმცა იმედსა ჩემის დახსნისასა; არამედ რადსა არა შემძლებელ არს ეოჴად სიუჴარული დედაცათა, დაუბრკოლებულთა ფიქრით, ჰ გამბედავთა განზრახვათა შინა? მეუღლემან ჩემმან მიიღო ამაჴი განზრახვა დახსნად ჩემსა — ამა სასტიკის სასჯელისაგან ცბიერობითა, ჰ აღსრულებად იგი, რადცა ვერ მიიღო სვეწნითა ჰ ვედრებითა. იგი გაეცნო ერთს მეპურეს სახელთ იოსებ, რომლისა მი-

ერცა იმედულობდა საწადლისა აღსრულებასა, ზე გარდა უჭკუობისა, აქენდა კეთილი გულიცა მას, რომელიცა თანა დაჰყვა ესდენ შეწუხებისა ნუგემ საცემად.

ცოლმან ჩემმან დაიყოლია იგი ჩემებრივისა სამოსისა ჩაცმად ზე ჩემსა ნაცვლად ძალგით მოსვლად; არამედ, ყოველი ესე გამოიცვალა მსწრაფლ ზე მე ვიქმენ გარდაუვანილ სხვასა უუმაგრესსა საპერობილესა შინა, სოკიერთასთან მცხოვრებთ ამხანაგებითურთ ჩემით.

იმედი რომელიცა მაქენდა აქამოდ, მომშტენ მე საშიშარს ვიწრო ჯურღმულში ჩავლითა, ზე უმეტეს ძით, რომელ ვუწეოდი, მუნ მეოფთაგანნი ვერცაღა თუ ერთი ვერ გარბოდადენ მოუკუდინებელად.

სახლი სადაც ჩუენ ვიყავით შეერილნი, იყო ცოტად განსხვავებულ სხუათაგან რაჲმეს სინათლითა. სხუებრ, სუნთაგან, რომელიცა იდგა ურთიერთსა ზედა ბიერილთ ზერობილთა, ზე რომელნიცა მუნვე წაიპილწებოდიან, განვისაზღვრეთ, წინათვე აუცილებელი სიკუდილი ჩუენი. საჰმელი ჩუენი იყო მიწვაშლა ზე უმი ცერცვი. ამაყთა ზე ცოფთა მცავთა ეოფთაგან ჩუენსედა მოყენებულთა, გვაუწყებოდინა მწუხარებანი მის ჯურღმულისანი.

თუმცა მსგავსნი შეწუხებანი არ მომაკლდებოდინა მე, ზე რომელ არცა მქონდა იმედი ხანგრძლივად და მეცვა დღენი ჩემნი, რომელთაცა ზატოვს ვცემდი მხოლოდ თანამეგრეულობისათჳს ადელაიდისა ზე უბედურისა მისის ასულისა, შობილგანვე თჳსით სიმწარედ გან-

სამართლებულისა, არამედ არა ვუწოდდი მე თანამემკვიდრ სიგუდილსა, ზოთქმის ველოდებოდი მას შეუშინებლად; არამედ დადგრომილ ვიყავ დაცვად ცხოვრებისა ჩემისა, რომელსაცა ვრაცხდი, ვითარცა შეერთებულსა მეოფობასთანა უბედურისა ადელაიდისათა. დღესა ერთსა, ოდესცა ჰრისტაყი რიშარდი იყო მსიარულ ზეულებრივსე, მომცა მან მე წიგნი ჩემს საგელსედ, გახვრილი ზ გაშეხული ქონსი, მთქმელმა რომე ორი კვირა მსოფოდ ეგდო ჯიბეში, ზ რათა ამისა გარდასასდელად მომიზიდოს მე მსიარულებსა, იგი მომცემს მე ქამსა მოსალაზარებლად ერთს ახალგასდა მშუწნიერს ქალთან, რომელიცა მოუსვენებლად ისურვებს ჩემს ნახვას, ზ თუთ მასცა დაჯიბრდა ნებსა მოსაუვანად ჩემთან;— გნებავსა ამისა ასდენა?

წაკითხვამან წერილისამან, რომელიცა იყო სავარდლისა მეუღლისა ჩემისა, აღარ მომცა დრო დამსობად ქვეყე ფერსთა მის ჰრისტაყისათა, თავფანის საცემელად, ზ სადამოსა ქამსე, აღასრულა მან აღთქმაცა თვისი, მოუვანითა ჩემს სავარდლის მეუღლისათა.

მწელად მიხნს წარმოთქმა მის შეერის ქამსა, ოდესცა მივერდენით ურთიერთს;— წარმოიდგინეთ თუხ შორის, უკეთუ ძალეიმსთ, სიამოვნება ამა შეერისა; ზ— თქუწნ, განუცხოვლებელნო ზ სისსელ გრილოვანნო სუფლნო, ვისდამიცა აღტყენებულნი სიუქარულნი მარადის ეოვილან უცნობელ, განშორდით: ესე სასე გრძნობისა, არა თქუწნთუხ არს განსყნილ!

უკეთუ ძალგედვასთ გამოსატვად სულითადნი ჩუქ-
ნნი შეურანი; უკეთუ შესაძლებელ იუოსმცა თქუწნდამი
გრძნობად აღტეინვა ჩუქნნი, ძალგომსთ ეგრეთვე წარმო-
დგენად თჳსდა მწუხარებაცა ჩუქნნი, ოდესცა თანამდებ
ვიუვენით გაურასა კვალად. შეთანაწნულთა ზ მჭიდრ შე-
ერთებულთა გვამთა ჩუქნთა, ეჩვენებოდინან, რომე არა-
ოდესლა მოშორდებიან ურთიერთსა.

ცრემლნი ჩუქნნი დაგვიდოდენ წყაროსაებრ, ზ ამა
უსაწყალობელესმა ნასვამ მოიუჟანა სიბრალულსა შინა
თჳთ იგი რიშარდი, მე ვგონებ, რომელ იგი ზირველ
რადენ გზით იუო თჳსს ქაში, ვისამე შემბრალეებლად.
„ვითარმცა არა იუოს ბედი, რომელიცა მომავალსა
„მიმსადებს მე,“ ვარქვი ცოლსა ჩემსა, დახსინლი მო-
„სუვეისან“ ეთსოვ შენ მოითმინო იგი დიდსულობით.
„უშენოდ ჩემო მეუღლე! მიუჭსჭყრეტდიცა მე უთრთო-
„ლეულად მინუტსა სედა დაბოლოებისა ჩემისასა; უშე-
„ნათ არავინ შემძლებელ არს მეოს მე თანაზიარ
„ცხოვრებისა; არამედ უწეოდე, უკეთუ ღმერთი საწად-
„ლისამებრ შენისა დამიხსნის მე აქედგან, მოვშორდეთ
„მაშინ ამა მსეცებრთა კაცთა, ოჰ ჩემო საუქარელო
„მეგობარო, ჩუქნ განველტვნეთ მათ, იუავ მას სედა
დაწმუნებული.“

აჲ მეგობარო! გვჭრქუა რიშარდმან, მომწმედმან
თუბალთაგან გარდმომდინარის ცრემლისა. „დროა დამო-
რდეთ თქუწნ ერთმანერთს,—აჲ დროა საპერობილისა
შემოწმებისა,—მოვლენ ზ დამნასუელნი თქუწნნი მი-

მცემენ მე სასჯელსა. ვისურვებდიცა მარადის თქუ-
ნს დაუშორებლებას, არამედ შიში სეით უსასტიკეს არს
თქუწნისა, ჩუწნთა მთავართაცან; — დაწუნარდით: მე მო-
ვიზოვებ ოდესმე კვალად ღონის მიებასა თქუწნის შეერი-
ნათჳს.

მართლად, ფრიად დავალებულ-მეო მე ამან კეთილ
სულოვანმან, ჩვენებითა ადელაიდისითა; არამედ ახალმან
გამოცემულმან ბრძანებამ, მსწრაფლ შეჰკრნა გზანი ჩუწ-
ნის ნახვისანი. მაშინ ვიგრძნე მე სიმწარე, ვიდრე ო-
დესმე კატანჯულ-ვიუხვ; მარად-დღე გვამსადებდენ სასი-
კუდილოდ, ზე გაჰყვანდათ წესისამებრ თჳთოჲ, დღეში,
გინც შესვდებოდათ, ზე ეოველ წამს, მოეფლოდებოდათ
ჯერსა, ზე მილი განქარწყლებულიყო ჩემთჳს.

დღესა ერთსა შემომიტანეს მე სალდათის დიდი ზუ-
რი, რომელსა შინაცა ვაჟე ბარათი შემდგომის მოწყე-
რილობისა:

„ესე ზორცია ანუ ულუფა ზურისა იპერობს ორსა
„ხერხსა ზე ერთსა საჭერეთელსა: ესე მსოლოდი შემწე-
„ობა რომლისაცა მალ ვიდევ მე თქუწნდამი მოხწყვა,
„მოცხმარეთ თქუწნდა განსათავისუფლებელად, ზე ღმე-
„რთი თანა შემწე გექმნასთ უმანკობასა შინა თქუწნსა.

მე ვცანი რა კელი ადელაიდისა, გული ჩემი აღი-
გსო მსიარულების იმედითა: დარჩებითა ამით, უაღ-
რესად აღმენტო მე უმრეტი სიუჟარული მისის ერთგუ-
ლებისა, გარდმოცვივდა ნაკადთ ცრემლნი თუაღთაცან,
დამსოვნელსა ეოვლისასა, რაჲცა ცდანი მოეხმარნა

მას ჩემსედ, & ვიყავ მე იმ დღეებში გარდამსდელ მი-
სღვევისა ჩემის განთავისუფლებისათვის.

მე მაშინვე დავერწმუნე ჩემთანა მეტყუასდეთა & გავ-
უტედი სვამიადი; ვინაჲდგან აზავინ იყო ჩუქნგანნი
იმისთანა, ვისაც გულისთად არ ენდომებინა განთავისუ-
ფლება. საჭირო იყო გაგვეკეთა გასაუფალი კედელსა შინა
საწერობილისა ჩუქნისა. მევანდნენ ამხანაგნი თოთსმე-
ტნი, რომელთაცა ვარქვი, უბედურებაჲ გვცავეს ჩუქნ,
სიკუდილი ბჭეთა საწერობილესათა გვღარაჯებს, & მით
გვიტყვიცებს ჩუქნ კავშირსა მეგობრობისასა. „მეგობა-
„რნო! ცამან მოგვიუღინა ჩუქნ ღონის მიებაჲ განსა-
„თავისუფლებელად;—აი საჭურველნი მისნი, მიხეხნი
„თქუქნის შეწერობილებისანი ჩემდა ცნობილ-არნიან &
„იგინი მაიძულებენ მე მონდობად თქუქნსა ერთგულე-
„ბასა ზედა. მე ვუწვი მდებარეობა ჩუქნის საწერობი-
„ლისა, რომელიცა გვპირდება ჩუქნ დასხნასა. მეგობა-
„რნო! ნუღარ დაგვარგავთ ქამსა, ღამე მოვალს, დროა
„მივმართო მუშაობას, არამედ, შემომფიცეთ მე პირველ:
„უკეთო განთავისუფლდეთ არ მოიხმართ წინააღმდეგად
მაძულისა!

ყოველთა შეჭვიცეს მასხედ, & მაშინვე მიჰმართეს
მუშაობასა. განიევს თვს შორის ხერხნი, ლურსმანნი,
& საჭურეთელი, რომელნიცა ცოლსა ჩემსა წარმოევსა-
ვნა დასახსნელად; & გერგითა ამით, მოვისწარით გამო-
დება ხარხოსაგან ერთის რკინის ფანჯარის ღერძისა;
& მორიგებით ვმუშაობდით იღუმალ ღამე & დღე; ერ-

თი ჩუწნგანი გვეყენა ეარაულად, რათა მოსვლა ვისმე-
ნი წინასწარ ემცნობებინა.

მოვისწარ მე დიდის შიშით გაგსაყენა ბარათისა ადე-
ლაიდასთანა რათა მას მოეცადნა ჩუწნთჳს დანიშნუ-
ლსა მას ბარათში ადგილსა, მოშორებით ქალაქისა
რომელიცა ბარათი გაუგსაყენე მას ერთის შემოშვებულის
ჩუწნთან მოხუცებულის მეზურის კელით; არამედ, ამი-
სთანას გაბედვისა შიში ყოლე გამიმრავლდებოდა აწინ-
დელზედ; ვინადგან ცნობითა მისითა, თანამდებ ვიქმნე-
ბოდით უადრესის სასჯელისა, ზე საქმისა დასრულება-
მდე მოველოდებოდით უბედურებასა. დასასრულ, საქმე
ჩუწნი მოვიყვანეთ დაბოლოებასედე ზე გამოვხვრიტეთ
კედელში უკანით კერძოთ საკმაო გასაზარი, როგორც
რომ, ერთმან დიდმან მუნ მწოლიარემ ძაღლმან, ეეფი-
თა, კინაღამ გამოგვააშკარავნა, რომლისაცა მსწრაფლა-
დვე მოვისწარით დაემიდება ზურის ნატესითა; — ზე ეს-
რედ, ყოველნი მუნ მეოფნი თჳთო თჳთოთ განვეხსწე-
ნით საზურობილესა მას სასტიკსა ზე მივედით სადაცა
გველოდებოდა ჩუწნი საეჭარელი მეუღლე ჩემი. სსეჳა
არღარა რაჲ დარწმოდელ იყო ჩუწნდა საფიქრებელად,
რათა დაგვეცვალა ტან-სამოსელი სსვითა, ზე გარდა-
ცვლითა წოდებისათა მიძებელნი გზის ბაშეორათისა
მიუფარებოდით ქალაქსა მას, რომელნიცა ყოველნივე
განმსადებულ-გვექმნა ჩუწნი, საეჭარლისა მეუღლისა ჩემ-
ისა ღონის-მივბითა; — ზე ესრედ წარვემართეთ გზასა,
ხოლო რათა მსარესა მას ვეოფილეყავით უცნაურ,

ამისათვის მივატანეთ სღვისა კუნძულსა, რათამცა გვე-
სარგებლნა მუნ განსვლითა ზირველისაჲ სომალდისათა
ამერიკანელთ მხრისა კერძოთ.

ახალმა ამბავმა ჰარიესა შინა ჩუქნის გაქცევისამ
აწარმოვა მრავალი შოთი. მუნიდგან გამოსვლისა შე-
მდგომ შემჭიდრებულნი გულნი ჩუქნნი იქმნენ ცოტ-
ცოტად განცხოვლებულ. მზე თუალთა ჩუქნთა უმეტეს
ბრწეინავად ეჩვენებოდა, ვითარცა იყო. დღისა დასრუ-
ლებისა შემდგომად ვიარეთ მრთლად ღამეცა, რათამცა
ჩქარა განგვევლო სამსლფარნი საშიშროებისანი.

მივედით რა მუნ, გაურიგდით მესომალდესა, რომე-
ლიც მსათ შეგესვდა მაშინ, ზ მეგემნი გვიწვევდნენ
ჩუქნ თავთავისად, ზ ეულოცავდით უკვე ერთმანერთს,
რომ გადავრით ესეოდენს სასჯელსა, როგორც რომ
მოსულმა ჯანდაზმა შემიძერა მე სახელითა ქალაქის
სამამართლოჲსათა.

თუცა ახალმან ამან ამბავმან განმიხენა ჯურღმუ-
ლი შთანთქმად; არამედ არ ვივავ მით აღმღვრეულ, ზ
წავევ შემდგომად მტკიცითა გულისათა. მიმიევანა მან
სასამართლოში, ზ მიმცა კელთა მოსამართლეთათა,
სუდიანი მას სასამართლოსანი მამტუენებდენ მე, ვი-
თამცა ვიპარებოდე სამსლფარს გარეთ, ზ მიმცეს მე სა-
პრობილედ, ვიდრემდე განსჯიან ჩემთვის, ზ მით გან-
მიახლეს განგარული წელულება ჩემი.

მიმცემნ ჩემმან საპრობილედ არა მიმაბარა მე
სასტიკ დასაცავად, ზ ერთი მსოლოდ ესე, კვალადუ

მაიმედოვნებდა მე; ჩემსა შემდგომად მოიყვანეს სხვანაცა ესდენ სასტიკად კელ-გაგრულ, რომელ ლამოდა წამო-ხეთქასა სისხლისასა.

დაბრკოლება ჩემდა შემთხვეული, მით იყო უსაგრძნობელეს ჩემთვის, რომე ვსწუხდი ცოლისა ჩემისათვის, რომელიც სომალდში დამეტყუებინა, ზ არა უწუოდა შემთხვევისა ამისათვის, რომელმანცა დამაშორა კელ-ას-ლად მისგან. მე ველარ გაგებდე შემეტყუობინებინადა მისთვის, რომელ არა აეტყნარა თავისა თვისისათვის უცებ გამწარებულსა კვალად. რითაც უმეტეს ასლოვდებოდა საათი წასვლისა, მით უმეტესვე მდებარეობა ჩემი უოვნდებოდა შესაძნელებელად ზ მოუთმენელად. იმედი უკვე წარმხდებოდა მე, როგორც რომ შემდგომად სამისა საათისა მოვიდნენ ზ მასარეს მე კანთავისუფლება, ზ არა დამკარგველი ჟამისა, საჩქაროთ გავეშურე მე გემისაკენ, სადაცა მევანდა მე უძვირფასესი სიცოცხლისა ჩემისა; თუაღნი ჩემნი ცუდადღა მიმოილივნენ ჭკრეტითა. მიველ მე თვით ადგილსა მას, სადაცა გემი იგი მელოდებოდა მე; სასიკუდილომან ოცნებამან დაიუფლნა ეოველნი მწვეწრნი ჩემნი.... მე ველარ ვხედავ უკვე გემითურთ მესომალდესა. ვკითხულობ... ვრბი... ზ ვფიქრობ, რომელ ვსტეუვდები; ზ, ჟი ბედო უბედურო! მე მაუწევს, რომელ სომალდი ესე ორი საათიან შეიტაცა ზღვისა ღელვამ, ზ აწ არის საშუალ ზღვისა!

(ზოგი მერე იქნება.)

ასანა ლეგის თავს გადასვალი.

(თავისგნითვე ნანანობი.)

(შემდეგი.)

როდესაც მოვიდნენ ეასახები ზ მოჭვენენ ურიები, ნასეს ცხენები ზ ჰსთქუა ერთმა ურიამ, ეს ცხენები ჩუწნი არ არიანო. რომელმაც გაგვცა, ის კი ანობდა, ცხენები გამოუცვლიათ, თქუწნი ცხენები დაუმაღავთ, გატეუებენო. მაშინ ჩემსედ აჩუწნეს ზ ჰკითხეს ურიას: აჲან გაგვცვანო? ურიამ შემომხედა, კარგად დამათვა-ლიერა ზ სთქუა: ისე შევშინდი მაშინ, ისე ჰკუა დამე-ბნია შიშისაგან, რომ აღარ მახსოვს ეგ იყო თუ სხუაო. ეტეობოდა რომ იმას ჩემი ეშინოდა. ამ ანბავში ხალხი მოგროვდა, როგორც ჩვეულება არის ამისთანა შემთხვე-ვებში. იმისთანა შინუტი მოვისეულე, რომ ეაჲანში სა-ღსიც, ეასახებიც, ურიებიც კართულნი იეუნენ ზ წენარ წენარა რა გამოვიპარე, გავიქეცი, იმათ შეიტყეს, მაგ-რამ რაღას უშველიდნენ, ეასახების უფროს ებჲანებინა ეასახებისათჳს, სადაც იოოს უნდა იზოვნოთ ზ ქაღა-ქში სუდში უნდა წარმოადგინოთო.

იმ დღეს არაფერი, მეორე დღეს, გისის ზირას ტყეში, ერთს აღავს მადალ-ბაღასებში ჩაწოლილი ვიწახე და ურეებს ვეარაულობდი, რომ გამოვარათ. როდესაც ვნახე გამოიარეს, მე გავტრუნდი, ბოლოს დავინახე ერთი ურია და ვინც გამცა ისიც თან მოსდევდა, მოდიოდნენ. ამ დროს გამოვარდი ტყითგან და წინ რა გადავუღობე, შეუვეირე ერთ ურიას: მე შენ გავრცვცენი ურიაჲ, მაგრამ რადგანც შენ ვერ მიცანი და ამითი ზატოხსნება იხმარე, ეს უნდა მითხრა, ამ კაცმა ანბავი რომ მოკიტანა, რას დაჰზირდი საჩუქარს? ურიამ მიხასუსა: ორს თუმახსაო, სწორეთა მეტქი, ვეითსე, — სწორეთაო, მომიგო შიშით. — ძალიან იაფათ გაუეიდნია ზურ-მარტილი მეტქი, ამ წვეულს, რომელიცა დავისხენი შიმშილით სიკვდილისაგან. ასლავე ის ფული აქ მომცდი მეტქი! იმან მაშინათვე ჯიბეს კელი იკრა და მომცა. ის ფული რომ მომცა, ისევე უკან დაუბრუნე და უთხარი: აი შენი ფული; ასლა გამოგონე: თქვენს ორნივენი ასლა ჩემს კელში ხარო, შემომლიან ორნივენი დაგსოცოთ; მაგრამ რომ ასლა გაგიშოთ, მაშინ მე თქვენს კელში ვიქნები, რადგანც შეგიძლიანთ შეატყობინოთ მართებლობას. იმათ დაიბოქეს, მთხოვეს შენატეობინა და დამზირდნენ ფიცით ეს შესუდრა ჩვენსი არავისთჳს ეთქვათ. შენ გვეწმუნები, უთხარი ურიას და გიშვებ კიდევ, — მაგრამ შენ რა გიგო, ვეითსე ჩემს გამცემს, ერთსელ რომ ავრე იაფათ გამეიდუ? იმან დაიწყო ტირილი და შესვეწებოდა, მარწმუნებდა ერთს სიტყუასაც არსად ვიტყვიო. წადი, უთხა-

რომ მე, ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, თუმცა ვხედავ რომ შენ არამისადა ხარ, მაგრამ მინდა რომ შენ გერწმუნო, რადგანც მსურს, მოიძალო მაგისტანა უსვინიდილობა. მაგრამ გასწოდეს ღ მოიგონე; თუ კიდევ მომატეუე, აგრე იაფათ ვეღარ მამჩნები. მაშინ, მიწაში რომ ჩამოვრეთ, ორივეს იქიდან ამოგათრევთ; მაშინ მაგ თქვენ თავს გამოცხადენით.

როდესაც შინ დაგბრუნდი, მოგიწვიე სახლში, სუთი დამხეული, ღარიბი ჩემი სოფლის ლეკი იმ ზირობით, რომ გადამესადა გოუსეულა ქალის მამისათვის, თავის ბოროტ მოქმედებისათვის ღ უფრო ამისათვის, რომ არ მასესსა ზური გაჭირვებაში, მატეუა, ორი კვირა უკან მიღვენა, რა არის ეგები მშვირები დახსოვილიყოფით. მე შევიტეე რომ იმას კიდევ დაგვეხსნა ღ ეთქუა სოფელში ბევრს ალაგს: კიდევ ცოცხალია ის ასანაო; ის ეთრეოდა ჩემთან ზურისათვის ორი კვირა, მღივს ფესზედ იდგა შიმშილისაგან, ვოქრობდი ამაღამ ვეღარ გაატანს მოგვდება ღ სახლობაც ამოუწდება მეტი ღ მეორეს დღეს კი, კარებზედ მაღა დახოქილიო. — ეს მინდოდა იმისათვის გადამესადა; იმისი ქალი გოუსელი, ფოქრომიაც აღარ მომდიოდა, რადგანც გაათხოვეს კიდევ.

მეორეს დამეს სწენ მივედით ღ ისე გავადეთ ბოროტი მესობლის კარები წენარა, რომ სრულებით ვერავინ შეიტეო. ვიცოდი სადაც იმინებდა, მივედი ახლოს ღ დაუწეე გამოღვიძება, თან სახელს ვეძახდი. იმან შეშინებით გამოიღვიძა ღ უითხულობდა: ვინა სა-

რო? უნასუხე მე. გიცნაო, შენ ასანა ხარო. აბა კელი მომავლე კელში რა მიჭირავს მეთქი. ეს უთხარი ზე შევასე შიშველს ბასრი სანჯალი. ის შევარდა ზე მეხვე-წებოდა, დამეუზარა, თან მეუბნებოდა ტყბილის სმით; მხოლოდ ასანჯან, რა გინდა მითხარი? მე შენ მოგავეყნე სიკუდილი, რომელიც ზირ ზე ზირ გედება, ამისათვის, რომ ჩემის სიკეთის მაგიერად, შენ გინდოდა მოგეკალი შიშვილით, როგორც მე, ისე ჩემი სახლობა, მევე გიკვირდა კიდევ, რომ არ დავისოცენით. ასლა სმა გაიწვი-ტე, თუ კრინტი ამოგიდია, ამ სანჯალს გულმუცელში დავიწვე. მე მიუყენე გვერდით ერთი ჩემი ამსანატყვანი, რომელსაც სანჯალის წვერი იმის გულსედ დაბჯენილი ჰქონდა, მე კი ჩემ სსუა ამსანატყვით შეუდექი იმის ქონების საქმეს. ავიღეთ სამი ტომარა ზური, აგრეთვე ჩა-ვეარეთ სურჯინში რაც გამოცნებარი ზური ჰქონდა, ერ-ბო, მარლი ზე ორც მროსა,—ბოლოს მიველი, ბო-როტ კაცს რა გამოვეთხოვე, ურჩიე გათენებამდინ იმ ერთს ალაგს ჩემად წოლილიყო; სედ კიდევ ეს დაუმა-ტე: მე შენ მოგიტანე გირათო მამა-მამეული იარაღი ზურშია მეთქი, შენ არ მომეცი, ასლა ნუ გაწერები ზე თუ გსურს სვალ მეწვიე სადილათა ქეიფშია, სადაცა უნდა დავადლო შენ ანგარიშსედ, გლახები ზე მშვიდები მეთქი.

რა ეს ნაცარცვი გავსახენე ჩემს სახლში, დილით ბიძაჩემს გამოუცხადე რომ დღეს დიდი მეჯლიში მაქვს მეთქი. მევე გავსახენე ჩემი ამსანაგი ლეკები, სოფელში

ვინცა ვინ გლახა ზღაბი იყო, ეველა მოუხატუნათ, ასე რომ არც ერთს მდიდარს იქ მოსვლა არ გაუბუნა. ჩუწნ დაჟვალთ ორივე შროსა, გამოვაცხეთ ბლომათ ზური, მოვსაბეთ სორცი ზღმენი სტუმრები მოგვივიდნენ, რომ სულ ერთიან შეიჭამა რაც რამ იყო იმ ერთს დღესა.

გიუსელის მამამ რომელიცა ავიკელით იმ ღამეს ძლივს გაათუნა მოუთმენლივ, მეორე დღეს წავიდა სასიუღელად ზირ ზღმ ალი-ფაშასთან, რომელიცა იყო ლეკების ზირველი მებატონე. ალი ფაშამ მაშინვე იასაული გამოგზავნა რამდენიმე კაცები, ჩუწნი სოფლის ნაცვალთან, რომელიცა იყო ბიძა ჩემი ზღმ დროს რომელთანაც მე ვიყავი. იასაული ალფრისიანათ მომესალმა ზღმ კელი გამოძიშირი, მე არა ვიცოდირა ზღმ რა უნდა მეც კელი მიმეწოდებინა, ბიძა ჩემს თვალთ მანიშნა, იმავე დროს იასაულს კელი ჭერა, იქით გაავდო ზღმ უთხრა: მაგ ავასაკს, როგორ კადრულობ ზღმ კელს აძლეო; ართიც ვნასოთ სანჯალით, მუცელი გავიზოვო. ამითი ბიძა ჩემს მიმასვედრა რომ ჩემ დასაჭერად მოსულიყვნენ. მე მაშინვე უკან დავიწიე ზღმ რომ ბიძა ჩემი გამეძართლებინა, ვიძიშვლე სანჯალი ზღმ ვთქვი: შენი ბედი იასაულა რომ ნაცვალმა მოგარჩინა მეთქი! მერე გამოველი ზღმ მოუსვი. რომ ვერ დამიჭირეს, იასაულმა ბიძა ჩემი თურმე ბევრი ღანძლა, ბოლოს დაუმატა, სულ შენ აქესებ იმასჯო, წავალ ასლა ზღმ მაგას ეველას ჩუწნს ბატონს უანობო. რომელიც ავიკელით იმ ღამ-

მეს ის ბოროტი მესობელიც თან გაჰყვა იმ იასაულს, რადგანც ემინოდა, ამაღამ კიდევ არ დამეცნენო.

სამი დღე, თუ ოთხი ტეშში მიმალული ვიყავი, მე-სუთე დღეს, მივედი დილით ჩემს სახლში, სადაცა ვნასე მრავალი საღისი სახლის გარშემო შემოსეოდა. მე ამასეღ ჯერ დაფუიქრდი, ვთქვი, უთუოდ ჩემ დასაჰერად მოსულან პეტქი. რა ასლოს მიველი, ვნასე ეს ამოდენა საღისის ტირილის სმა ცად აღიწეოდა, ეველა ჰურსა თსოულობდა. ამ საღსში სოგნი მოსუცებული კაცი ღდუდაკაცები ივენენ, წვრილ ფესობის ანგარიში სომ აღარ ითქმის; ბევრნი ამათგანი მოსულივენენ; რომ გავარდნილიყო ჩემი საველი, მშოგრებს ეწევაო; შიმშილით ეუბთ გამოლეული ეს საღსი მლივს ღოდით ჩემ სასლაშიდინ მოსულივენენ. ერთი მოსუცებული კაცი, შევნიშნე გულ შეწუსებული დედამიწასეღ ეგდო, რის ეოფით გონს მოივენანა მეორე მოსუცებულმა დუდაკაცმა, ამოდო სურჯინითგან, რადც ბაღასი ღ ზირში ძალათი სწრიდა. ეს რომ ვნასე ტირილი მომივიდა. მე მაშინათვე გავგსავნე კაცი სოფელში გამოსაცხადებლად, ვისაც გამომცხვარი ჰური ჰქონდა, მაშინათვე ჩემთან მოეტანათ ღ იმის მაგიერ სორბალი წაეღოთ ჩემგან, ერთი ორად. ეველამ აღასრულა ჩემი ბძანება, ეველამ მოიტანა ჰური, ასე რომ დიდი გროვა ჰურისა დადგა, მე მაშინვე იმაში სორბალი გაუცვალე ერთი ორად; ეს საღსი დავსნი, დაურიგე ჰური ღ დავამდე, მერე თითოს ნასევარ ფუთი სორბალი გავატანე, გავისტუმრე

ბ ღაჯარბე, ამ ერთს კვირას ჩემ კარსედ არც ერთმა არ გაიაროს მეტქი, რადგანც ზური სულ გამოძელია ბ ერთის კვირის უკან, სულ ერთიან ისევე აქ მოდით ბ შეივარენით მეტქი. უველამ აღმითქუა, მადლობა მითსრეს ბ წავიდნენ.

კიუსეღის მამამ რომ მნასა ხალხი მომადრეილეული მეუანდა, ვნახოთ ისიც მოვიდა შესარიგებლად, მხოლოდ ამ ზირობით, რომ რაც ზური წავართვი, ერბო, მარილი ბ ორი ძროხა, უკან დაძებრუნებინა, მე გავიხარსარე ბ ვკითხე: არა, რომელმა სულელმა ბ უგუნუშმა გამოგვსაუნა მეტქი? მე თითონ მოველიო. მაშ თუ შენ თითონ მისულსარ, სულელიც შენ ეოფილსარ ბ უგუნურიცა მეტქი, როდესაც სანჯღის წვერით გულსედ გადქი, მაშინ სსვას ანობდი, როდესაც ინივლე, მაშინ სსვასა ბ ახლა სსვა სერსი მოგიგონია მეტქი. წადი, ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, მე შენ უვნებლად გისტუმრებ მხოლოდ ამ ზირობით, ახლავე წადი ბ ასი კადის ზური მსათ დაიჭირე თორემ ვაი შენი ბრალი მეტქი, ის შიშით შინ წავიდა.

ჩემი სასელი იქით მსრივ ძრიელ განითქო ბ ამის გამო ბევრი ერთგული ამსანაგები ვიშოვნე, მაგრამ ეველა ჩემს ამსანაგებს ამას ვეუბნებოდი, ანგარებით არავინ აეელოთ, მხოლოდ მშიერი ვინც იყო იმათ გული-სათუხ, მდიდარისათუხ ერთმიათ, რომ მშიერი ღარიბი არ მოჰკდარიყო, მინამ შიშშილი გადაწყდებოდა. ასე ამ სახით დაუეცემოდით სოლმე, სან გესავრს, სან ვი-

სმეს სახლსა, მაგრამ ვოველთჳს შემოვლებლეს, მერე ისიც იმისთანებს, რომელთაც ერთი გროში არ ემეტებათ ღარიბისათჳს; ისიც იმდენს ვართმევდი, რაც კანონით დადებული იყო. მთავრობისაგან გამოცხადებული იყო, ვისაც ბევრი ზური ქონდა, მეოთხედი უნდა ღარიბებისათჳს მიეცა. ამას მდიდრები არ აღსრულებდნენ. ღარიბებმა ეს იცოდნენ, ბ რომ არავინ რას ამოეგდა, ეალმაელობდნენ; მეორეს მხრით მდიდრებიც უკმაყოფილონი იყვნენ, ამისთანა კანონის დადებისათჳს, რომელნიცა მაღაუდნენ თავიანთ ქონებასა. მე სახლში გავმართე სასოფლო, ან ასე ვთქვათ საქუჭნო სამხარეულო, სადაცა ვოველ დღე ცხვებოდა ზური, ისარშებოდა სოტცი ბ სადაცა-მღებოდა ღარიბი ბ ღატაკი სალსი, მშიერი ბ უღონო. მე ჩემის ამხანაგებით გარეთგან შემოძქონდა ბ ასე ვიოკებდით იმოდენა მშიერს სალსსა. სვალისათჳს ჩუწნ არა ვზრუნავდით, რასაც დღეს ვიშოენიდით დღეს გამოვდიოდით, რასაც სვალ, სვალ. ჩემნი დები ბ მმა, ავრეთვე ბიბა ჩემი სულ ფესხედ ტრიალებდნენ ბ ესენი ემსახურებოდნენ სალსსა ჭამის თუ მიცემის დროს. თან ბ თან მდიდრებს ღმობიერი გული შეეჩნათ, თან ბ თან იმათაც დაუწევს ღარიბებს შემწეობის მიცემა, ამისათჳს რომ, რომელიც ღარიბი მდიდართან მივიდოდა ბ არ გაიკითხავდა, ის ჩემ სახლში მოვიდოდა, თუ მე იმ დროს შინ არ ვიყავი, ჩემს დას უანობდა ამას, ჩემი დები მე მეტყობდნენ, მერე იმ დამეს მე მიუსტებოდი იმ მდიდარს ბ

სულ ერთიან ავიკლებდი. ისე ეშინოდათ ამისი მდიდრებს, რომ არ შეეძლოთ ღარიბი უმოწყალებოთ გაემკეტებინათ.

ერთსელ საკმაო სასრდო რომ შემოვსიდე, რამდენიმე შევისვენე ჩემს სასლში, ამ დროს მოვიდა დედიბაჩემის შვილი ზ თავის სასლში გამიწვია, იმის სასლი იყო ჩუჭნის სოფლითგან ორმოც ვერსსედ მოშორებით. რომ წავსულიყავით უნდა ქალაქს ეუბაში გაგვევლო, ჯერ ეუბას არ მივასლოებუდიყავით, რომ როგორღაც ცუდად შეიქნა, ჩემი დედიბა-შვილი. გსასედ, ქალაქს გარეთ ერთი ბაღი იყო, იმის ზატრონის სასლს მივადექი ზ ვთხოვე, მძა ავით გამიხდა ზ გთხოვ ამდღამ აქ ბინა მოგვცეთ მეტქი. იმან იმ ღამეს ბინა მოგვცა, ცოტა ხილიც მოგვიტანა ზ თითონ კი უმაღლ სადღაც დაიკარგა. ნასეგარ საათის უკან, ვნახე რომ თოფ-იარაღიანი კაცები გარს შემოგვერტყნენ, მარანგიანი ღამე იყო ზ ცხადად გავარსიე. რამდენიმენი მოვიდნენ ასლოს ზ გვეითეს, სადაურები ხართ, ზ აქ რისთვის მოსულხართო? მე უთხარი, ამა ზ ამ სოფელში მივდივართ მეტქი, მძა ავით გამიხდა ზ დასასვენებლად აქ შემოვიევანე მეტქი. იმათ მომიგეს, სადაც ლეკები შეგვხვდებიან, ბძანებაა უნდა, დავიჭიროთ ზ მთავრობას წარუდგინოთო. მე თუმიცა ბევრი ველაზარაკე, მაგრამ არა მესველარა, რომ ვნახე ამითი ვერას გავაწეობდი, მძან კელი ვგარ, გამოვადვიძე, ერთს კაცს თოფის კონდანო ძრიელ თაუში დავგარ, ეს რომ ნახეს, სხვებმა უკან დაიწიეს ზ მე ზ ჩემი მძა გამოვარდით ბაღითგან; — გავიქეცით. ამოდენა კაცები უკან დაგვედგნენ, მოგვეწივნენ, ამ დროს ვტაცე ერთს იმათგანს კელი ზ შემოვ-

ვარ სანჯალი, ეს რომ ნახეს, სხვები უკან შედგნენ ზე
თან მოჴვიროდნენ, ნუ მოჴკლავ მაგ კაცს ზე თავს და-
კანებებთო. მე თავი დაუანებე ზე წაუდით; კიდევ რაღაც
ფიქრი მოუვიდათ ზე გამოგვეკიდნენ. ახლა კი გავეჯავრდი,
ერთს თოფი ვესროლე ზე დაუჭერი, მეორეს დაუგარი
სანჯალი ზე მხარი გადაუასყე. მაშინ კი სრულებით თავი
დაგვანებეს. სტუმრათ ვიუავი დედიდა-ჩემთან სამი დღე
ზე მერე ისევე დავბრუნდი.

სამი თვის შემდგომს, რა ჩემის ამხანაგებით ღარი-
ბებს უვლიდით, ეუძუსითგან ასლან-სანს კაცი გამოე-
გზავნა ჩემთან ზე დაუქმანე. მაშინათვე წაველი. ასლან-
სანმა იმ საათს თავისთან შემიყვანა ზე მკითხა: შენ ხარ
შვილი მაიძად-ალისაო ზე შვილის-შვილი ფირ-ალისაო?
მე მიუკე: კახლავარ მეტეი. მე ვიცნობდი ზაზა შენ ფირ-
ალის, მითხრა ასლან სანმა, —ის ძრიელ ვაჟკაცი იყო,
მაგრამ როგორც ისმის შენზედ, თურმე შენ იმას გადა-
ემატებიო; ანობენ, ხალხი ძალიან შეგიშინებია, მარ-
თლა ასე არისო? მე მოვასწენე, სწორეთ ავრე კახლავთ
მეტეი ზე უანბე დაწვრილებით, მიზესი, თუ რათ გავ-
თულდი, ესეც დაუმატე, რასაკვრველია მთავრობასთან
ვერ გავმართლებობდი მაგრამ სვინიდიისთან კი მართა-
ლი ვარ მეტეი. ასლან სანმა მიბძანა დაწვრილიყავი
სამუდამოდ იმასთან. მე უთხარი, დიდ ბედნიერებად მი-
ვიღებ თქუწნთან დარჩომას, მაგრამ მოვალეობას რა
უყო, მე რომ არ მივიღე ახლა, ბევრნი მშვირები და-
იხოცებიან მეტეი. მინამ შიმშილობა არის, არ შემი-
ძლიან ზე მერე გიანლები მეტეი. ასლან სანმა მაჩუქა
ერთი კელი კარგი ტანისამოსი, თოფ-იარაღი ზე ერთი
კარგი ცხენი ზე გამომისტუმრა.

რა მოველი შინ, ისევე ჩემს კელობას მიეყავი კელი,
მაგრამ სასტიკად აღუკრძალე ჩემს ამხანაგებს, კაცი არ

მოველათ, ამაზედ მტკიცედ დაგაფიცე, მხოლოდ მდიდარი კაცისათვის ერთმიათ ნაწილი, დღიურის საზრდოსათვის ჩუქნის თანამომძეთათვის. ჩემს ესოდნ უოველ დღე ჰ ღამ იხარებოდა საჭმელები ჰ ცხვებოდა ჰური, ამის გამო ჩუქნი სოფლის გადასისორის გარშემო დასახლდა ალაჩუხებში დიდ ძალი ღარიბი ხალხი წვრილ შვილებით, შორის სოფლებითგან მოსულებით.

გავიდა ნახევარ წელიწადი, ჩუქნს ამხანაგებში იყო ერთი ვაჭრის შვილი ეიზილბაში, ის იყო უუბელი. იმან გამაცნო თავისი სახლობა. ერთსელ ილაჯი გამიწვიტა ჰ გამიწვია თავის სახლში. მე დავთანხმდ ჰ ერთი ამხანაგიც ლეკი სხუა წავიყვანე. გზაზედ ლეკურად მითხრა ამ ამხანაგმა: ნება მომეცი ასან, ამ ეიზილბაშს მოველამო. მე გავეკირდი ჰ შეუტეე, ეგ როგორ გაბედე მეთქი. მე გარწმუნებ, ეგ ამხანაგი კი არა, ჩუქნი გამცემიაო. გული მეუბნება, ეგ კაცი გაბეცემს, ასან ნუ წაჰყვებიო. მე არ გაუგონე ჰ წაველით. ქალაქის ნაპირს, ტეეში შევისვენეთ, ის ეიზილბაში წინ წავიდა, სადილს მოვამზადებინებ, მოვალ ჰ შევიდეთ ჩემს სახლშიო. ის რომ წავიდა, ერთი უვაზი მოვიდა ჰ თავზედ ჩხავილი დაგვიწყო. გესმის, მითხრა ამხანაგმა, ეს ცუდი ნიშანი არის. ასან, ნუ წახვალო. მე ეს ამაოდ მორწმუნება არა მჯეროდა. ამხანაგმა მითხრა, თუ არ იმლი, შენ წადი, მეკი არ შემიძლიან ჰ რას დამბარებ მინდა მე დავბრუნდეთ. მე უთხარი: თუ ამიტედა რამე ჰ ვეღარ დავბრუნდი; ერთს გიანდერძებთ ჰ ის აღასრულეთ მეთქი. ნურავის გაცრცვით ანგარებით, მხოლოდ შიშხილის გულისათვის ღარიბს ნუ დასჩაგრავთ ჰ კაცს ნუ მოჰკლავთ მეთქი. ეს უთხარი, ის ეიზილბაში მოვიდა ჰ წაველით.

(ზოგი მერე იქნება.)

1871 წელსა :

„ცისკრის“ დაბარება შეიძლება ამ სახით:

ტფილისში, ადგილობრივ გაუგსაფნელად თუ გაგსა-
ფნით, 8 მანეთი.

რედაქცია იმყოფება კუკიას სიღსედ, მიწსოვეის
შენობაში, მარტორუსიანის სტამბაში. ქ. ტფილისში.

ვისაც ჟურნალი დააკლდეს ზ თაფის დროსედ არ
მიერთოს, უმორჩილესად ითხოვს რედაქცია, მაშინჟე
აფნობოს ამ ადრესით:

„ცისკრის“ რედაქტორს ი. კერესელძეს, ტფილისში.

Дозволено Цензурою 1871 г. 15 Августа.